

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

**ÜSTÜN ZEKALİ BİREYLERİN YAŞADIKLARI
SOSYAL ve DUYGUSAL SORUNLARA YÖNELİK
PSİKOLOG GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Beria GÖKAYDIN

Lefkoşa

Haziran, 2017

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI**

**ÜSTÜN ZEKALI BİREYLERİN YAŞADIKLARI
SOSYAL ve DUYGUSAL SORUNLARA YÖNELİK
PSİKOLOG GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Beria GÖKAYDIN

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZCAN

Lefkoşa

Haziran, 2017

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne,

“¼st¼n Zekalı Bireylerin Yaşadıkları Sosyal ve Duygusal Sorunlara Y¼nelik Psikolog G¼r¼şlerinin Belirlenmesi” isimli Beria G¼KAYDIN’a ait bu çalışma j¼rimiz tarafından ¼zel Eğitim Anabilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:

Prof. Dr. H¼seyin UZUNBOYLU

¼ye:

Yrd. Doç. Dr. Mukaddes DEMİROK SAKALLI

¼ye (Danışman):

Yrd. Doç. Dr. Deniz ¼ZCAN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen ¼đretim ¼yelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../...../ 2017

Doç. Dr. Fahriye ALTINAY AKSAL

Enstit¼ M¼d¼r¼

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

19/06/2017

Beria GÖKAYDIN

ÖZET

ÜSTÜN ZEKALI BİREYLERİN YAŞADIKLARI SOSYAL ve DUYGUSAL SORUNLARA YÖNELİK PSİKOLOG GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ

Beria GÖKAYDIN

Yüksek Lisans Tezi, Özel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Deniz ÖZCAN

Haziran 2017, 69 sayfa

Bu araştırma, üstün yetenekli bireylerin yaşadıkları sosyal ve duygusal sorunlara yönelik psikolog görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanan bu çalışma durum çalışması deseni kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu, Kuzey Kıbrıs'taki devlet hastaneleri ve özel kliniklerde görev yapan 10 psikologdan oluşturulmuştur. Veri toplama aracı olarak, formun nasıl doldurulacağına yönelik yönerge ile altı açık uçlu sorudan oluşan ve araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formlarından elde edilen veriler bilgisayar aracılığıyla NVivo 11 nitel veri analizi programına aktarılarak içerik analiziyle çözümlenmiştir.

Sonuç olarak, üstün zekalı bireylerin çevreyle yaşadığı sosyal sorunlarına yönelik uyumsuzluk, yalnızlık, akran ilişkilerinde zorluk, dışlanma; duygusal sorunlarına yönelik mükemmelliyetçilik, duygu durum ve kaygı bozuklukları, yalnızlık, içe kapanıklılık; üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanların uygulama yaklaşımlarındaki farklılıklarına göre bireysel zorluk alanlarına, kapsamlı ve bireye uygun yaklaşımlar olduğu; üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanların danışmanlık farklılıkları ise duygu durum bozuklukları, destek ve onay; danışmanlık sürecinde karşılaşılan zorluklar bakımından fikirlerde zorluk, yönlendirici ve uygun kurum bulunmaması, kontrol ve dürtü mekanizmalarının yoğun ve kontrol edilememesi sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üstün Zeka, Üstün Yetenek, Sosyal Sorunlar, Duygusal Sorunlar, Çevresel Sorunlar

ABSTRACT**DETERMINATION of PSYCHOLOGIST VIEWS on SOCIAL and EMOTIONAL PROBLEMS of LIFE with GIFTED INDIVIDUALS****Beria GÖKAYDIN****Master Thesis, Department of Special Education****Supervisor: Asst. Prof. Dr. Deniz ÖZCAN****June 2017, 69 pages**

This research was conducted in order to determine the opinions of psychologists on the social and emotional problems of life with gifted individuals. This study, which was designed on the basis of the qualitative research approach, was made using the case study design.

The study's study group consisted of 10 psychologists working in state hospitals and private clinics in Northern Cyprus. As a data collection tool, a semi-structured interview form consisting of six open-ended questions and developed by the researcher was used with the instruction on how to fill out the form. The data obtained from the interview forms were transferred to NVivo 11 qualitative data analysis program via computer and analyzed by content analysis.

As a result, the discrepancies in the social problems of gifted individuals living in the periphery, loneliness, difficulty in peer relations, exclusion; perfectionism for emotional problems, mood and anxiety disorders, loneliness, inwardness; gifted counselors and gifted non-gifted clients differ in their approach to practice, there are comprehensive and individualized approaches to areas of individual difficulty, gifted counselors and gifted counselors differ in their mentoring distress, support and approval; in terms of difficulties encountered in the consulting process, difficulties in the ideas, lack of directors and appropriate institutions, control and impulse mechanisms are intensive and can not be controlled.

Key words: Superior Intelligence, Superior Ability, Social Issues, Emotional Issues, Environmental Issues

ÖNSÖZ

Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, yüksek lisans çalışma programının gereği olarak hazırlanan bu araştırma, KKTC’de görev yapan psikologlarla üstün yetenekli bireylerin sosyal ve duygusal sorunlarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın problem durumu tartışıldıktan sonra, sırayla; amaç, önem, sınırlılıklar, tanım ve kısaltmalar sunulmuştur. Araştırmanın ikinci bölümünde ilgili araştırmalar kısaca tanıtılmıştır. Üçüncü bölüm, araştırmanın gerçekleştirilmesinde benimsenen araştırma yöntemini içermekte olup, dördüncü bölümde ise bulgular ve yorumlar yer almaktadır. Bulgular bağlamında ulaşılan sonuçlar ve geliştirilen öneriler beşinci bölümde sunulmuştur.

Yüksek lisans eğitim sürecim boyunca bilgi ve tecrübesiyle bizlere ışık tutan, zamanını ve desteğini bizlerden esirgemeyen, Eğitim Fakültesi Dekanı Sayın Hocam Prof. Dr. Hüseyin Uzunboylu’ya ve Özel Eğitim Anabilim Dalı Başkanı Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Mukaddes Sakallı Demirok’a sonsuz teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde zamanını ve desteğini benden esirgemeyen, bana her zaman güven veren danışmanım Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Deniz Özcan’a sonsuz teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Bunun yanında, araştırma süresince hep yanımda olup beni destekleyen aileme, arkadaşlarıma, meslektaşlarıma ve araştırmanın gerçekleşmesini sağlayan tüm psikologlara sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, bu günlere gelebilmem için maddi ve manevi olarak hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan ve her zaman olduğu gibi bu çalışmanın tamamlanmasında da beni sonsuz destekleyen babam Kazım Gökaydın’a, annem Sergül Gökaydın’a, kardeşim Şerife Gökaydın’a sonsuz sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Beria Gökaydın
Haziran, 2017

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vii
TABLolar LİSTESİ	viii
BÖLÜM I GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sınırlıkları	4
1.5. Tanımlar	5
BÖLÜM II KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Özel Eğitim	6
2.2. Üstün Zeka ve Yeteneklilik	9
2.3. Üstün Yetenekli Bireylerin Özellikleri	10
2.3.1. Bedensel Özellikler	11
2.3.2. Zihinsel Özellikler	12
2.3.3. Sosyal Özellikler	13
2.3.4. Kişilik Özellikler	15
2.3.5. Duyarlık Özellikler	16
2.3.6. Sosyal-Duygusal Özellikler	17
2.4. Sosyal Duygusal Uyum	19
2.4.1. Adaptasyon	19
2.4.2. Yalnızlık	20
2.4.3. Eş Zamanlı Olmayan Gelişim	21
2.4.4. Üstün Zekalı Bireylerin İntihar Profilleri	21
2.5. Üstün Zeka/Yetenek Etiketleri	22
2.5.1. Üstün Zeka/Yetenek Etiketinin Olumlu Etkileri	22
2.5.1.1. Özgüven Artışı	22
2.5.1.2. Özbeklenti Artışı	23
2.5.1.3. Çevresel Beklenti Artışı	23
2.5.1.4. Toplumsal Katkı	23
2.5.2. Üstün Zeka/Yetenek Etiketinin Olumsuz Etkileri	23
2.5.2.1. Sosyal Dışlanma	24
2.5.2.2. Gerçekdışı Özgüven	24
2.5.2.3. Saygınlık Kaygısı	24
2.5.2.4. Normalleşme	25
2.5.2.5. Aşırı Beklentiler	25
2.5.2.6. Yetişkin Çocuk Yaklaşımı	25
2.6. Beklenmedik Başarısızlık	26
2.6.1. Beklenmedik Başarısızlık Türleri	26
2.6.2. Üstün Zekalı Öğrenciler Arasında Beklenmedik Başarısızlığın Yaygınlığı	27
2.6.3. Beklenmedik Başarısızlığın Yaygın Nedenleri	27
2.7. Motivasyon	27
2.7.1. Motivasyon Kaynakları	28

2.7.1.2. Değer	28
2.7.1.3. Özyeterlik	28
2.7.1.4. Çevresel Algılar.....	28
2.8.İlgili Araştırmalar.....	28
BÖLÜM III YÖNTEM.....	31
3.1. Araştırmanın Modeli	31
3.2. Çalışma Grubu	31
3.3. Veri Toplama Aracı.....	32
3.4. Verilerin Toplanması	33
3.5. Verilerin Analizi.....	34
BÖLÜM IV BULGULAR, YORUMLAR ve TARTIŞMA	36
4.1. Üstün Yetenekli Danışanların Çevreyle Yaşadığı Sosyal Sorunlara Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Bulgular	36
4.2. Üstün Yetenekli Danışanların Yaşadığı Duygusal Sorunlarına Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Bulgular	41
4.3. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanların Uygulama Yaklaşımlarındaki Farklılıklarına Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Bulgular	44
4.4. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlarda Psikolog Görüşlerine göre Ne gibi Danışma Farklılıklarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular	47
4.5. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Danışmanlık Sürecinde Yaşanılan Zorluklara Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Bulgular	49
4.6. Üstün Zekalı Bireylere Danışmanlık Sürecinde Bireyin Çevresine Yönelik İşbirliklerinde Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlara göre Psikologların Nasıl Bir Süreç İzledikleri Yönündeki Görüşlerine İlişkin Bulgular	51
BÖLÜM V SONUÇ ve ÖNERİLER.....	54
5.1. Sonuçlar	54
5.1.1. Üstün Yetenekli Danışanların Çevreyle Yaşadığı Sosyal Sorunlara Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Sonuçlar	54
5.1.2. Üstün Yetenekli Danışanların Yaşadığı Duygusal Sorunlarına Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Sonuçlar	56
5.1.3. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanların Uygulama Yaklaşımlarındaki Farklılıklarına Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Sonuçlar	58
5.1.4. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlarda Psikolog Görüşlerine göre Ne gibi Danışma Farklılıklarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Sonuçlar	59
5.1.5. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Danışmanlık Sürecinde Yaşanılan Zorluklara Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Sonuçlar	60
5.1.6. Üstün Zekalı Bireylere Danışmanlık Sürecinde Bireyin Çevresine Yönelik İşbirliklerinde Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlara göre Psikologların Nasıl Bir Süreç İzledikleri Yönündeki Görüşlerine İlişkin Sonuçlar	60
5.2. Öneriler	61
KAYNAKLAR	62

EKLER	67
Ek-1: Demografik Form	67
Ek-2: Yarı Yapılandırılmış Görüş Formu	68
EK-3: Turnitine Raporu	69

KISALTMALAR

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

PSK: Psikolog

NAGC: National Association for Gifted Children

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo-1: Çalışma Grubundaki Psikologların Demografik Bilgileri.....	32
Tablo-2: Üstün Yetenekli Danışanların Çevreyle Yaşadığı Sosyal Sorunlara Yönelik Psikolog Görüşleri.....	36
Tablo-3: Üstün Yetenekli Danışanların Yaşadığı Duygusal Sorunlarına Yönelik Psikolog Görüşleri	41
Tablo-4: Öğretmenlerin Kullandıkları Ölçme Araçlarını Tercih Etme Nedenlerine Yönelik Görüşleri.....	44
Tablo-5: Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlarda Psikolog Görüşlerine göre Ne gibi Danışma Farklılıklara Yönelik Görüşleri.....	47
Tablo-6: Üstün Yetenekli Danışanlar ile Danışmanlık Sürecinde Yaşanılan Zorluklara Yönelik Psikolog Görüşleri.....	50
Tablo-7: Üstün Zekalı Bireylere Danışmanlık Sürecinde Bireyin Çevresine Yönelik İşbirliklerinde Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlara göre Psikologlar Nasıl Bir Süreç İzledikleri Yönündeki Görüşleri	52

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsanoğlu dünyada var olduğundan beri hem çevresindeki olaylardan etkilenmiş, hem de çeşitli faaliyetleri ile çevresini etkilemiştir (Kışoğlu, Gürbüz, Sülün, Alaş ve Erkol, 2010). Bu etkileşime bağlı olarak sosyal bir varlık olan insanın doğası gereği çevresiyle ilgili sosyal ve duygusal sorunlar yaşaması muhtemeldir.

Toplumun, kendi kendine yetmesi, sürdürülebilir bir kalkınma yaratması için nitelikli insanların değerlendirilmesi bir zorunluluktur. Bu bağlamda sosyal ve çevresel faktörlerin pozitif rol üstlenmesi, farklı destek programları ile üstün yetenekli öğrenciler yetiştirilebilir yahut topluma kazandırılabilir (Bilgili, 2000).

Amerikan Ulusal Üstün Yetenekli Bireyler Birliği (NAGC) üstün yetenekli bireyi, birden çok alanda üst düzeyde performans sergileyen ya da bu performansı sergileme yeteneği olan birey olarak tanımlamaktadır. Bu alanlar; genel entelektüel yetenek, özel akademik yetenek, liderlik, yaratıcılık, görsel ve uygulamalı sanatlar olarak ifade edilmektedir (NAGC, 2011).

Üstün yetenekli birey akranlarına kıyasla birtakım gelişimsel özelliklere sahiptirler. Üstün zekalı bireylerin ebeveynlerinin raporlarına göre bu bireylerin bebeklik karakteristik özelliklerinden bazıları şunlardır; uzun dikkat süresi, aktiflik, doğumu takip eden ilk yıllarda bakıcılarını tanıma ve onlara gülümseme, gürültüye karşı aşırı tepkisel olma ve öfkelenme, ilk kez gördüğü şeylerin büyük bir çocuğunu hatırlama, hızlı öğrenme, ilk aylarda dil gelişiminin başlaması, “ne” sorularını takiben “neden” ve “nasıl” soruları sorma, olanlara karşı tepkisel davranma (Sak, 2014).

Üstün yetenekli bireyler sıklıkla diğer bireylerle olan ilişkilerinde bazı farklı sosyal ve duygusal özellikler gösterirler. Ancak duygusal yoğunluk ve enerji bebeklik döneminden başlayarak çocuklukta da gelişerek devam eden özelliklerdir. Üstün yetenekli bireylerin insan ilişkilerinde güçlü bir adalet duygusu vardır. Sosyal ve adalet duygusu üstün yetenekli bireylerde genellikle gelişmiş olduğundan diğer

insanlara yardım etme konusunda son derece isteklidirler (Şahin, 2015). Günlük olaylar içerisinde trajikomik durumları, tutarsızlık ve uyumsuzlukları kolaylıkla tanıyabilen veya değerlendirebilen mizahi bir gelişime sahiptirler. Bu bireyler herşeyi nasıl yapılması gerekiyorsa tam o şekilde bitirmek için aşırı enerjiyle doludurlar. Kendileri veya başkalarının hata yapmasından hoşlanmazlar (Şahin, 2015).

Bilişsel gelişimlerinin normal gelişim gösteren bireylerden erken ve hızlı gelişmesinden dolayı kendi yaşlarıyla sosyal etkileşim ve arkadaşlık kurmalarına engel olan temel özelliklerindedir. Bu durumda üstün yetenekli bireyler, daha çok kendisinden birkaç yaş büyük veya yetişkin kişilerle arkadaşlık etmeyi tercih ederler ve bu kişilerle güçlü bağlıklar kurarlar (Şahin, 2015). Üstün zekanın, bireyde olumlu ve olumsuz etkileri olabilen özelliklere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Üstün zekalı ve yetenekli bireye, olumlu koşullar sağlanamadığında da, özgüven, saygınlık, benlik algısı, çalışma disiplini ve başarı ile ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Sak, 2011).

Üstün yetenekli bireylerin sahip oldukları karakteristik özelliklere dayalı olarak yaşadıkları sorunları eşzamanlı olmayan gelişme, akran ilişkileri, aşırı kişisel eleştiri, mükemmeliyetçilik, çok potansiyellilik gibi konularda yaşadıkları görülmektedir. Bilişsel becerilerle motor becerilerin eşzamanlı olarak gelişmemesi sonucunda bireyler zihinlerinde yapmak istediklerini görebilirler, ancak motor becerileri bu amaçlarını gerçekleştirmeleri için yeterli değildir. Bu durum yoğun hayal kırıklığı ya da duygusal patlamalara neden olabilir. Olasılıkları ve alternatifleri görme becerisinden dolayı, ne yapabileceklerini ideal olarak görebildikleri, ideale çok yaklaştıklarında başarısız olduklarını gördükleri için aşırı kişisel eleştiri eğilimi gösterirler (Adderholt-Elliot, 1989; Whitmore, 1980). Üstün yetenekli bireyler bir etkinlikteki olası problemleri görebilirler. Olası problemlerden kaçınma risk almadan kaçınma anlamına gelebilir ve başarısızlıkla sonuçlanabilir (Whitmore, 1980). Üstün yetenekli bireyler üst düzey bilişsel becerilerle, motor becerilerin eşzamanlı gelişme göstermemesi sonucunda potansiyellerini ortaya koyamayabilirler. Görsel ve işitsel kusurlar yada öğrenme güçlüğü boşuna uğraşma ile sonuçlanabilir. Bu durum neden yapamadıklarına yönelik olarak kendi kendilerini değerlendirme eğilimine neden olur (Whitmore ve Maker, 1985). Üstün yetenekli bireylerin dış kaynaklı olarak

yaşadıkları sorunların okul kültürü ve normları, diğerlerinin beklentileri, akran ilişkileri gibi konularda yaşadığı görülmektedir (Kleine ve Webb, 1992).

Üstün yetenekli bireylerin sahip oldukları özellikler doğrultusunda bütünsel olarak gelişimlerini sürdürebilmeleri için küçük yaşlardan başlayarak kendi düzeylerine uygun çevresel ortam sağlanmalıdır. Bu bireylerin tanı ve değerlendirmesi gerek duygusal ve sosyal sorunları için yönlendirecek olan danışmanlardır. Diğer taraftan, üstün yetenekli bireylerin yaşadıkları sorunları, onlarla birlikte yaşayanlarda çevresindeki bireylerdir. Psikologların görüşlerinin belirlenmesi üstün yetenekli bireylerin eğitimi ve sorunlarının çözümü açısından önemlidir.

Üstün yetenekli bireylerin belirlenmesi, bunlara yönelik programların oluşturulması ve eğitim içeriklerinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yavaş ilerlediği bilinmektedir (Özbay ve Palancı 2011). Bu çerçevede çoğu eğitimci, danışman ve psikolog, gelişimin sosyal, bilişsel ve duygusal yönlerinin etkileşimini belirtse de, üstün yetenekliler konusunda yapılan programların sosyal ve duygusal yönünün göz ardı edildiği söylenebilir (Carter, 1986; Roedell, 1984). Böylelikle bu bağlamda duygusal ve sosyal sorunların belirlenmesi üstün yetenekli bireylerin eğitim süreci açısından da önemli bir yerdedir.

Üstün yetenekli bireylerin sahip olduğu özellikler nedeniyle birtakım sosyal ve duygusal sıkıntılar meydana gelmektedir. Sosyal uyum sağlamakta güçlük çeken üstün yetenekli bireylerin duygusal sorunlarıyla başetmesi ve topluma kazandırılması için psikolojik danışmanlık süreçleri, uygulamaları bireylerin toplumsal kazanımları açısından önemlidir. Bu bilgiler doğrultusunda üstün yetenekli bireylerin sosyal ve duygusal sorunlarının psikolog görüşlerinin alınması ve uygulamaların belirlenmesine yönelik bir çalışmanın yapılmasına gereksinim duyulmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, üstün yetenekli bireylerin yaşadıkları sosyal ve duygusal sorunlara yönelik psikolog görüşlerinin belirlenmesidir.

Çalışmanın amacı kapsamında belirlenen alt amaçlar aşağıda belirtilmiştir.

1. Üstün yetenekli danışmanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunlara yönelik psikolog görüşleri nelerdir?

2. Üstün yetenekli danışanların yaşadığı duygusal sorunlarına yönelik psikolog görüşleri nelerdir?
3. Üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanların psikolog görüşlerine göre uygulama yaklaşımlarındaki farklılıklar nelerdir?
4. Üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanlarda psikolog görüşlerine göre ne gibi danışma farklılıkları vardır?
5. Üstün yetenekli danışanlar ile danışmanlık sürecinde yaşanan zorluklara yönelik psikolog görüşleri nelerdir?
6. Üstün zekalı bireylere danışmanlık sürecinde bireyin çevresine yönelik işbirliklerinde üstün yetenekli olmayan danışanlara göre psikologlar nasıl bir süreç izlemektedirler?

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmadan elde edilecek bulgular ve sonuçlar ışığında üstün yetenekli bireylerin sosyal ve duygusal sorunları belirlenerek bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmasıdır. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin bilişsel gelişimlerinin yanında sosyal ve duygusal alanda gelişimleri de önemlidir. Bu bireylerin sosyal ve duygusal alanda gelişimlerinin etkili bir şekilde geliştirilebilmesi için öncelikli olarak bu bireylerin ne tarz sorunlar yaşadığının belirlenmesi önem arz etmektedir. Kaynaklarda belirtilen bu tarz özelliklerin her birey için geçerli olacağı konusu düşündürücü bulunurken, psikologlar ile görüşülüp bu bireylerin ne tür sosyal ve duygusal sorunlar yaşadıklarını ortaya koymanın önemli olduğu düşünülmüştür. Bu çalışma sayesinde üstün yetenekli bireylerin sosyal ve duygusal gelişiminde yaşadığı problemler bakımından üstün yetenekli bireylerin sosyal ve duygusal sorunları belirlenerek toplumsal kazanımlarını sağlaması amaçlanmıştır. Üstün yetenekli bireylerin sosyal ve duygusal sorunlarına yönelik çalışmaların olmayışı bakımından da alana katkı sağlayacaktır.

1.4. Sınırlılıklar

- Araştırma;
- KKTC Sağlık Bakanlığı'na bağlı devlet hastaneleri ve özel klinikte görev yapan psikologlarla,

- Psikologların üstün yetenekli bireylerin sosyal ve duygusal sorunlarına ve yapılan uygulama çalışmalarına ilişkin görüşler ile,
- Araştırma bulguları veri analizinde kullanılan analiz yöntemleri ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Üstün Zeka: Dünya Sağlık Örgütü'nün öngördüğü, bu alanda çalışma yapan araştırmacıların da kabul ettiği 130 zeka bölümü (IQ) ve üzeri zihinsel kapasiteye sahip, güzel sanatlar alanının birinde yetenekli olan, liderlik özelliği gösteren, yaratıcı, üst düzeyde görev sorumluluğu ve yüksek seviyede motivasyona sahip olan bireyleri üstün yetenekli bireyler olarak tanımlamaktadır (Uzun, 2004).

Psikolog: Psikoloji lisans eğitimi üzerine yapılan psikolojinin uygulama alanlarından birinde bir yıllık sertifika eğitimini tamamlayarak sınav ile yeterliliğini belgelemiş olan bireydir. Psikologlar, objektif ve tarama test amaçlı testleri uygular, temel görüşme ve gözlem teknikleri çerçevesinde, birey, aile ve gruplar temelinde görüşmeler yürütür (TPD, 2011).

Sosyal-Duygusal Sorun: Ruh sağlığının göstergesi olarak bireyin yaşadığı ortama sağlıklı uyumu sosyal-duygusal ihtiyaçları ortaya çıkarır. Bu ihtiyaçlar bireyin kendi içindeki, kişiler arasındaki iyi olma durumunu ve başarısını tanımlamakla birlikte, kişinin kendini, diğerlerini anlamasını ve duygularını düzenleyerek rahatça ifade edebilmesini içermektedir (Şenol, 2006).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE ve İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Araştırmanın, bu bölümünde kuramsal esaslar ve alanyazın incelenerek özel eğitim, üstün zeka kavramına, üstün yetenekli bireyler ve özelliklerine, üstün zekalı bireylerin sosyal ve duygusal sorun konularına yer verilmiştir.

2.1. Özel Eğitim

Ataman (2011)'a göre özel eğitim; normal gelişim gösteren kişilerden farklı ve özel gereksinim ihtiyacı olan kişilere verilen eğitim, üstün özellikler gösteren ve farklı yetenekleri yönünde performanslarını en üst düzeye çıkarılmasını sağlayan, yetersizliğini engele dönüşmeden önleyen, özel gereksinimli kişiyi bağımsız bir şekilde topluma kazandırmayı ve üretken bir kişi olmasına katkı sağlayabilecek bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlayan eğitim olarak tanımlanmaktadır.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde ise özel eğitim; “özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireyin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitim” olarak tanımlanır (MEB, 2012).

Özel eğitime ihtiyacı olan özel gereksinimli bireylerin sınıflandırılması ise; zeka geriliği, öğrenme güçlükleri, duyu ve davranış bozuklukları, ileri derecede ve çoklu yetersizlikler, işitme yetersizlikleri, iletişim bozuklukları, görme yetersizlikleri, beden ve sağlıkla ilgili yetersizlikler, üstün zekalılar ve üstün yetenekliler şeklinde olur (Eripek, 2005).

Toplumların çağdaşlık ölçütlerinden biride özel eğitime verilen önem olmaktadır. Gelişmekte ve büyümekte olan dünyamızda doğuştan gelen bir takım özellikleriyle farklı bir statüye sahip olan üstün yetenekli bireylerin özel eğitime gereksinimleri vardır. Üstün yeteneklilik özel eğitim kapsamında bilimsel olarak ele alınmış olmasına rağmen birçok toplumda olduğu gibi Türkiye'de de ikinci planda ve biraz da lüks olarak ele alındığından üstün yetenekli bireylerin belirlenmesinden,

bunlara yönelik programların ve eğitim içeriklerinin sunulmasına kadar birçok alanda oldukça yavaş davranıldığı görülür. Oysa, üstün yetenekli bireylerin eğitimsel ihtiyaçları ve gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurularak eğitim sürecinde bu bireyler için özel uygulamalara yer verilmesi gerekmektedir. Bu, bireylerin ileride en iyi şekilde yetişerek topluma kazandırılmasına katkı sağlayacaktır (Malkoç, 2004; Sak, 2012; Akçamete, 2012; Palancı, 2004).

Gelişimin, tarihi incelendiğinde yüzyıllar boyunca toplumlara yön verenlerin, hatta bir devri kapatıp bir devri açanların “pasif çoğunluk” değil; “aktif azınlık” diye tanımlanan ve üretkenlik, verimlilik, liderlik gibi özellikleri bulunan “üstün ya da özel yetenekli kişiler” olduğu bilinir (Uzun, 2004). Üstün yetenekli bireylerin, potansiyellerinin farkına varılması, kişisel gelişimleri, bütünleşme ve üreten bir birey olabilmeleri için eğitim ve gelişim ihtiyaçlarının sağlıklı bir şekilde karşılanması toplumların gelişimi açısından önem verilmesi gerekmektedir (Burger, 2006).

Toplumun farklı sosyo-ekonomik tabakalarında ve kültürel farklılıklarla birlikte üstün yetenekli bireylere rastlamak mümkündür (Gökdere ve Küçük, 2003). Bu anlamda üstün yetenekli bireylerin eğitiminde programların çok yönlü ve yaratıcı özellikler taşıması, aynı zamanda eğitimlerinin bu bireylerin özellik ve ihtiyaçlarına göre farklılaştırılması gereklidir (Baykoç, 2014; Kontaş, 2010; Palancı, 2004). Üstün yeteneklilerin eğitimi alanında araştırmacılar, öğretmenlerin üstün yetenekli bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için bu bireylerin bireysel özelliklerini bilmesi ve eğitim-öğretimin farklılaştırılması açısından gerekli eğitim alması gerektiğini savunmaktadırlar (Levent, 2011).

Normal okul eğitim programlarının üstün yetenekli bireylerin eğitimsel ihtiyaçlarını karşılamadığı, programların çok yönlü ve yaratıcı özellikler taşıması gerektiği, birçok araştırmacı ve eğitimci tarafından kabul edilir. Aynı zamanda üstün yetenekli bireylerin eğitsel programları bilişsel gelişimlerini destekleyecek şekilde düzenlenerek, bireylerin gelişimsel düzeylerine uygun olması gerekir. Normal sınıf programlarında üstün yetenekli bireylerin özellikleri ve gereksinimleri doğrultusunda eğitimsel ihtiyaçlarının karşılanması ve bu doğrultuda uygulamaların yapılması gerekmektedir. O halde, yetenekli bireylerin eğitimindeki esas ama onların potansiyel zekalarını başarının en üst seviyelerine kadar geliştirmelerine yardımcı olabilmektedir. Yetenekliler için iyi bir eğitim, onlara zorla kabul ettirilemez. İkinci

amaç ise onların, yüksek seviyedeki başarı için bağımsız çalışmalarını teşvik ve motive edebilmektir. Bu durumda, bu amaç doğrultusunda her bir yetenekli kişinin bireysel donanımını maksimum seviyeye kadar genişletmektedir. Doğuştan getirilen yetenekler ancak özenli ve yeterli bir eğitim, zamanında uygun yönlendirme, teşvik ve rehberlikle ortaya çıkarılabilir ve ileri seviyede geliştirilebilir. Üstün yetenekli bireyler, uygun eğitim ortamlarında eğitilerek insanlık için büyük bir kazanım haline gelebilecekleri gibi, eğitimlerinin önemsenmemesi ve potansiyellerinin dikkate alınmadığı durumlarda da insanlık için çok ciddi kayıplar haline gelebilmektedir. Dolayısıyla üstün yetenekli bireylerin yeteneklerinin erken keşfedilmesi ve eğitilmesi hem bu bireylerin bireysel mutluluğu hem de toplumsal yaşam standartlarının artırılması bakımından büyük bir önem taşımaktadır (Uzunboylu, 2015).

Üstün yetenekli bireylerin eğitiminde onları bir bütün olarak ele almanın yanı sıra öğrenci, öğretmen ve anne-baba üçgeni de dikkate alınması gerekir. Terman ve Gallagher gerek ailelerin, gerekse öğretmenlerin üstün yeteneği farketmede istenilen başarıyı gösteremediklerini bu nedenle üstün yetenekli bireylerin bazen normal zeka seviyesinin altında gibi değerlendirildiklerini ve bu sebeble okulu bırakmak zorunda kalabildiklerini ileri sürmüştür. Dolayısıyla üstün yetenekli bireylerin kazanılması ve onlara uygun eğitim ortamlarının sağlanması hususlarında önemli sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Toplumun en temel ve en küçük kurumu olan ailenin ülkemizde bu bağlamda karşılaştığı en önemli sorun, farklılıklarla baş etme sorunudur. Ailelerin büyük bir bölümü üstün yeteneğin ne demek olduğunu, bireylerinin üstün yetenekli olup olmadığını ve ailecek ne yapmaları gerektiğini bilmemektedirler. Fark ettikleri tek durum çocuğun farklı olduğu konusudur. Bu farklılık, süreç içerisinde genellikle bir avantaj değil dezavantaj olarak ortaya çıkmakta ve ailenin çözmesi gereken bir dizi problem haline gelmektedir. Aileler hem üstün yetenekli bireylerle ve kendi içindeki farklılıklardan bahsetmek zorunda kalırken hem çevre hem de okulla baş etmek zorunda kalmaktadır. Üstün yeteneklilerin eğitimi konusunda yeterli bilgi birikiminin, uzmanlığın, kuramsal ve uygulamalı çalışmaların yetersizliği gibi nedenlerden dolayı da sorunlarla karşılaşılmaktadır (Uzunboylu, 2015).

2.2. Üstün Zeka ve Yeteneklilik

Zeka, genel zihinsel yetenekleri ifade etmektedir (Eripek, 2003). İnsan beyninde düşüncenin nasıl oluştuğu ve davranışların hangi sistemle nasıl gerçekleştirildiğini algılama, öğrenme, akılda tutma, karar verme, problem çözme, yaratıcılık, iletişim kurma ve sezgi gibi zihinsel süreçlerin nasıl geliştiği ve zekanın tanımı konusundaki sorular uzun süre araştırmacıların zihinlerini meşgul ederek, geçmişten günümüze dek bu soruların cevaplarını bulmaya yönelik sayısız araştırma yapmaya sevk edilmiştir. Zeka tanımlarında çok farklı görüşlerin ortaya atılmasının sebebi insan davranışlarındaki farklılıkların ve karmaşıklıkların olması olarak düşünülebilmektedir (Uzunboylu, 2015).

İnsan zekası çalışmalarında ilk yazılı metinlere Hindistan ve Eski Yunan tarihlerinde rastlanmıştır. Bu bulgulara göre “Sofist” kelimesinin karşılığı olan zeka kelimesi Yunanca *sophos* (zeka, bilge, becerikli) kelimesinden türetilen “*sophistes*” ten gelmektedir. *Sophistes*, öğretmeyi, öğrenmeyi meslek edinmiş kişiler için kullanılmıştır (Kline, 1991).

Zeka konusunda ilk bilimsel çalışmalar 19. Yüzyılın ikinci yarısında Sir Francis Galton ile başlamaktadır. Galton, zeka ölçme işlemini yapan ilk bilim insanıdır. Galton zekanın büyük bir oranda kalıtımın sonucu olduğunu, çevrenin etkisinin ise zekayı en az düzeyde etkilediğini savunmuştur. Normal seviyenin üzerinde zeka yapısına sahip bireylerin duyuşal, algısal anlamda beceri kapasitelerinin daha yüksek olmasını bir kuşaktan diğerine geçmesi şeklinde yorumlamıştır (Sak, 2014; Atkinson, vd, 1995).

Üstün zeka, üstün yeteneğin hammaddesidir. Bir kişinin üstün zekalı olmadan üstün yeteneğe sahip olamayacağı; ancak her üstün zekalı kişinin bu potansiyelini üstün yeteneğe dönüştüremeyebilir. Üstün yetenek üstün zekanın yaşama gelişmesi ve bir alanda olgunlaşılmasıyla meydana gelir. Üstün zeka, üstün yeteneğe göre daha kapsamlı olup her alanda performansa karşı az ya da çok etkisi olabilir (Sak, 2014). Terman (1925), üstün yeteneklilik alanının ilk önemli temsilcilerinden olan standart zeka testlerinde %2’lik üst sınırdaki puan alan bireyleri ‘üstün zekalı’ olarak tanımlamaktadır (Masters, 2009).

Galton, zekada bireysel farklılıklar olduğunu bilimsel anlamda ilk defa dile getirmiştir. Genellikle zekanın etmenlerini genel ve özel yeteneklere bağlı olduğu konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Sperman'a göre zeka, zihinsel etmenlerin başında genel bir zihinsel etmen, bazı yeteneklerde ise özel etmen olarak tanımlar. Guilford ise zekayı, ilişkili olmayan bağımsız 120'ye kadar olan etmeden oluştuğunu ifade etmektedir. Zeka kavramını, en geniş bir şekilde ele alan Gardner, zekanın belirli bazı etmenlerle değil, var olan etmenlerin tek tek ele alınarak değerlendirilmesi ile mümkün olacağını açıklamaktadır (Ataman, 2011).

2.3. Üstün Yetenekli Bireylerin Özellikleri

Bu bireyler, birden çok yetenek alanında akranlarından daha üstün performans sergileyen ya da gizil güce sahip olan bireylerdir. Toplumda %2'lik bir dilimi oluşturmaktadırlar (Ataman, 2011). Türkiye'de MEB (1991), tarafından düzenlenen I. Özel Eğitim Konseyi'nde kabul edilen tanım ise şu şekildedir: "üstün yetenekli çocuk, genel veya özel yeteneklerine göre yaşıtlarından yüksek düzeyde performans gösteren konunun uzmanları tarafından belirlenmiş bireylerdir". Rapor kapsamında, üstün yetenekli bireyleri akranlarından ayıran özellikleri şöyle sıralanmıştır:

- İleri düzeyde zihinsel yetenek
- Çeşitli alanlarda özel yetenek
- Duyarlılık ve yaratıcılık
- Yoğun motivasyon

Dünyada en çok kabul gören tanımlardan biri ise, ABD'nin Eğitim Komisyonu'nun (*U.S. Office of Education*) yapmış olduğu tanımıdır: "seçkin yeteneklerinden dolayı, yüksek seviyeli iş yapmaya yeterli olduğu, bu alanda profesyonel olarak bilinen kimseler tarafından belirlenmiş çocuktur. Bu bireyler saptanan alanlardan biri, birkaçı veya birleşmesinde oluşan bir bütünlük içinde yüksek başarı gösterirler ve gizil güce sahiptirler" (Davaslıgil, 2004). Passow (1993), ABD'de yayınlanan Marland Raporu'na göre üstün yetenekli bireyleri, "alanlarından biri ya da birkaçında yüksek performans ve başarı gösterme" şeklinde tanımlamıştır. Rapora göre:

- Genel zihinsel,
- Özel akademik,
- Yaratıcı ya da üretici düşünce,
- Liderlik,
- Görsel ve gösteri sanatlarında,
- Psiko-motor yetenekler olarak, alanlarından biri veya birden fazlasında üstün performans sergilemektedirler (Ersoy ve Avcı, 2004).

Üstün yetenekli bireylerle ilgili geniş kapsamlı yapılan araştırmalardan Dr. K. Rogers (1995)'de yapmış olduğu, 241 üstün yetenekli çocuğa yönelik araştırmasında, üstün yetenekli bireylerin özelliklerini şu sonuçlarla açıklamıştır:

- %99,4'ü hızlı öğreniyor.
- %99,3'ü geniş bir kelime hazinesine sahiptir.
- %99,3'ünün mükemmel bir hafızası vardır.
- %99,3'ü mantığını çok iyi kanıtıyor.
- %97,9'u çok meraklıdır.
- %96,1'i bazen yaşlarına göre çok olgundur.
- %95,9'unun mükemmel bir espri anlayışı vardır.
- %93,8'i öncü bir gözlemlene yeteneğine sahiptir.
- %93,5'i başkalarına karşı merhametlidir.
- %93,4'ünün renkli bir hayal gücü vardır.
- %92,9'u sayılar konusunda yeteneklidir.
- %90,3'ü adalet ve dürüstlük kaygısı taşıyor.
- %89,4'ü bulmaca ve legoları rahatlıkla yapıyor.
- %88,4'ünün yüksek bir enerji seviyesi vardır.
- %88,3'ü işlerinin mükemmel olması kaygısını taşıyor.
- %85,9'u ilgi duyduğu alanlarda azimlidir.
- %84,1'i otoriteyi sorguluyor.
- %80,3'ü çok okuyor.

2.3.1. Bedensel Özellikleri

Üstün yetenekli bireyler, doğumdan itibaren farklı bir gelişimsel özelliklere sahiptirler. Terman'ın 1922 yılında yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarına göre üstün yeteneklilerin diğer yenidoğanlara göre daha iri oldukları ve sağlıklı oldukları

görülmektedir. Boylarının normalden daha uzun olduğu, omuz ve kalçaları daha geniş olduğu görülmüştür. Fiziksel yapıları ve genel sağlık durumları normalin üstünde yer alır. Fiziksel gelişim süreçlerini akranlarına nazaran daha erken karşılarlar, genel sağlık açısından da normalin üstündedirler. Genel olarak duyu organı bozuklukları, bedensel sakatlık, diş bozukluğu ve çürüklüğü daha seyrek görülmektedir. Hastalıklara karşı daha güçlü bir dirence sahiptirler. Hastalıklara yakalanma olasılığı düşük olmakla birlikte hastalıkları daha kısa sürede ve az kayıpla atlatabildikleri görülmektedir. Ortalama yaşam sürelerinin daha uzun olduğu görülmektedir. Üstün nitelikte ve aşırı duyarlı bir sinir sistemine sahip olup akranlarına göre daha keskin duyu organları olduğu görülmektedir. Uyku ihtiyacı daha az olmakla birlikte, hızlı olgunlaşma, iri, kuvvetli, sağlıklı, koordinasyon gerektiren faaliyetlerde tepki hızları olduğu görülebilmektedir. Üstün yetenekliler genellikle oldukça hareketli olduğu, enerjik bireyler olduğu bilinmektedir. Yürüme, desteksiz oturma, ayakta durma gibi motor becerilerinin yaşlılarına nazaran 1,5 - 3 ay daha erken gelişmekte ve ilerlemekte olduğu görülmektedir. Vücudun tamamında yada bir kısmındaki motor kaslarını kullanmada yüksek performans gösterirler. Yaşlılarıyla karşılaştırıldıkları zaman daha ritmik, atletik, koordineli, dengeli, güvenli ve enerjik olma gibi özellikleri gösterebilmektedirler (Çağlar 2004; Uzunboylu, 2015).

2.3.2. Zihinsel Özellikleri

Üstün yetenekli bireyler neden, niçin, nasıl soru kelimelerini sıklıkla karşısındaki kişilere sormakta, ilgisinin oldukları alanlara karşı yaşına göre çok üst düzey konsantrasyon göstermekte, ileri seviyede problem çözme yeteneklerini geliştirmektedirler. Mantıksız gelen bilgileri kabullenmede zorlanma, monotonluktan, tekrarlardan hoşnutsuzluk, okuldaki uyarıların ise üstün yetenekliler için yetersiz kaldığı, sınıf içerisinde kolaylıkla sıkılabilmeleri yüksek bir olasılıktır. Üstün yetenekliler nitelik ve nicelik olarak farklı ve üstün zihinsel özelliklere sahip olabildikleri görülmektedir. İyi bir gözlemci olup, zaman, ölüm gibi soyut kavramları anlayabilmekle birlikte, bir kısmı okula başlamadan önce kendi kendine okuma-yazmayı öğrenebilmekte; eğitim çevresindeki hataları farkettiğini belirtmekte, çeşitli hobiler, koleksiyonlar, aktivitelerle ilgilendiklerini ifade etmektedirler. Uzun süreli hedeflere yönelmeleri, yanlışlarını düzeltebilmek için oldukça çaba sarffetmektedirler. Küçüklükten beri mantıksal muhakemeler

kurabilmekte, yaratıcılıklarını kullanarak kompleks problemleri rahatlıkla çözebilmektedirler. Soyut düşüncenin göstergesi olan kavram oluşturmada yetenekli oldukları görülmektedir. Soyut düşünce yetenekleri gelişmiş olmasından dolayı küçük yaşlardan itibaren dildeki mecazi kelimeleri anlayabilmektedirler. Sözcük hazneleri çok zengindir. Bildikleri sözcükleri rahatlıkla kullanabilmektedirler. Sınıf seviyelerinin 1-2 yıl ilerisindeki kitapları okumaktan hoşlanmaktadırlar. Yapılabilecek zihinsel işlemleri rahatça yapabilmektedirler. Genellemelerde, ilişkileri gözlelemede, bilgi transferlerinde, mantıksal çağrışımlarda ileri seviyededirler. Soyut konulara ilgilerinin ve dikkat sürelerinin fazla olduğu görülmektedir. Çok kuvvetli hafızaları sayesinde kolayca ezber yapabilmekte ve ezberlediklerini uzun süre hafızalarında tutabilmektedirler. Akademik konularda yaşlarından 1-2 yıl ileride olduğu görülmektedir. İlgi alanları geniştir. Olayların nedenlerini merak ettiklerinden çokça soru sormaktadırlar. Orijinal, pratik bilgileri fazla olan yaratıcı kişilerdir. Daima aktif bir zihne sahip olmayı arzulamaktadırlar. Geniş imgeleme gücüne sahiptirler. Buna bağlı olarak yaratıcılık düzeyleri de ileridir. Yaratıcılıkta ise akranlarına oranla daha akıcı, esnek düşünebilmekle birlikte, en küçük ayrıntıları dahi değerlendirmekte, aynı konuda çok fazla değişik düşünce üretebilmektedirler. Geniş ilgi yelpazesine sahip olan bu bireyler, iyi bir gözlemci ve eleştirel düşünebilme özelliklerini göstermektedirler (Çağlar 2004; Akçamete 2012).

2.3.3. Sosyal Özellikleri

Üstün yetenekli bireylerin arkadaş ilişkileri, eğlence tercihleri, sosyal bilgi ve davranışları, kişilikleri gibi konularda yaşlarına nazaran fazla olgun oldukları görülmektedir. Olgunluk seviyesi zihinsel alanlarda olgunluklarla aynı seviyede olmasa da, üstün yetenekli bireyler yalnızca üstün yetenekli oldukları ve kendi akranlarındaki bireylere benzerlik gösterdikleri yönünde yaygın inanışların aksine kişisel olgunluk gösterirler. Sosyal açıdan daha olgun olan üstün yetenekli bireyler, genellikle akranlarında benzer olgunluk ve aynı ilgi alanları bulamadıkları için akranlarından ziyade büyüklerle, ancak zihinsel olarak kendi seviyelerine daha yakın bireylerle arkadaşlık kurmayı tercih etmektedirler. Mizahi gelişmişlikleri arkadaş gruplarında popüler olmalarına neden olur. Yüksek seviyedeki dil gelişimleri ve dili kullanmaktaki ileri derecedeki akıcılıkları akranlarıyla olan iletişimini ve ilişkisini zorlaştırmaktadır. Duygu ve düşüncelerini ifade etmekte akranlarının seviyelerine

uygun indirme yapamamaları, ifadelerinin akranları tarafından net bir şekilde anlaşılabilmesi şeklinde zorlukların yaşandığı görülmektedir. Akranlarının sosyal kabulünü kazanmak için seviyelerinin çok altında çalışmakta ve bu durumda da başarısızlıklarına yol açmaktadır. Sosyal uyum sağlamakta zorluk yaşayan üstün yetenekli bireylerin yanı sıra sahip oldukları liderlik yetenekleri sayesinde arkadaşlıklarında popüler olup, grubun liderliğini üstlenen üstün yetenekli bireylerinde olduğu görülmektedir. Sosyal liderlik özelliği gelişen üstün yetenekli bireyler, faaliyetlerin planlanması, grubun yönetilmesi ve faaliyet organizasyonu gibi işlerde, farklı olarak öne çıkmaktadırlar. Koydukları kuralların geçerliliği ve bu kurallara uyulmasını beklerler. Bu özellikteki bireylerin, kurallarına uyulmadığında huzursuzlaşarak tepkilerini çeşitli şekillerde ortaya koydukları görülmektedir. Bazı bireylerin bağımsız olma istekleri grup çalışmalarına katılmalarını engellemektedir. Öyle ki bazıları da başkaları ile kolaylıkla işbirliği yapabilmektedirler. Üstün yetenekli bireyler akranlarına göre daha az benmerkezci davranışlarda ve diğerlerinin duygu ve ihtiyaçlarına karşı daha fazla duyarlı oldukları görülmektedir. Empati becerilerinin gelişmiş olduğu görülmektedir. Kendilerinin diğer bireylerden farklı olduğunun farkına erken yaşlarından itibaren varmaktadırlar. Böylelikle kendilerinde yanlış giden bir şeyler olduğu sonucunu çıkarmalarına sebep olmaktadır. Bu bireylerin bedensel ve sosyal gelişimleri zihinsel gelişimleri kadar hızlı değildir. Bu sebeple özellikle takvim yaşından daha üst sınıflara devam eden üstün yeteneklilerde sosyal problemler ve uyum sorunları ortaya çıkabilmektedir. Üstün yetenekli bireyler arasında da her çeşit uyumsuzlukların, davranış problemlerinin ve çeşitli suçların olduğu bir gerçektir. Araştırmalar üstün yetenekli bireylerin şüphesiz mükemmel sosyal uyumları olduğunu gösterirken diğer yandan klinik deneyimler uyumlu bireylerin birçoğunun büyük bir yalnızlıktan dolayı acı çektiklerini ve kendi idealleri ile topluma ayak uydurma istekleri arasında içsel bir çelişki yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Çağlar 2004; Ataman 2004).

Üstün yetenekli bireylerle ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen veriler doğrultusunda, üstün yeteneğe sahip olmak sosyal gelişim, çevreye karşı uyumu zorlaştırıcı ve engelleyici etkileri olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara bakıldığında, üstün yeteneğin oluşturduğu yüksek düzeyde zihinsel, sosyal ve duygusal ilgiler ve ihtiyaçlar, bu bireylerin kendi yaşıtı olan normal gelişim gösteren bireylerle birlikte iş yapma, oyun oynama ve iletişim kurma gibi etkinliklere katılma olanağını

zorlaştırmaktadır. Bu durumda da yalnız kalma ve dışlanmışlık tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Bir yandan çevreleri tarafından kibirli, küstah olarak algılanmaları, diğer yandan da düşük benlik saygıları nedeniyle düşük başarı elde etme riskiyle karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu bireyler çoğunlukla çevreleri tarafından mantık dışı davranan ya da acayip fikirleri olan kişiler olarak görülebilmektedirler (Saranlı, Metin 2012).

2.3.4. Kişilik Özellikleri

Üstün yetenekli olan kimseler kişilik özellikleri olarak amaçlarına ulaşmaktan ve başarıdan zevk alırlar. Yüksek düzeyde çalışkan olmalarıyla birlikte, kişisel yanlışlarını tespit eder ve bunları düzeltirler, sadakat ve güven onlar için önemlidir, kurdukları arkadaş ilişkileri uzun vadeli ve güvenilebilirdir, tahammül seviyeleri yüksek ve kararlı bir yaşamları vardır. Üstün yetenekli bireylerin en önemli şahsi özelliklerinden olan mükemmeliyetçilik üstün yetenekli bireylerin eş zamanlı olmayan gelişimleri sonucunda ortaya çıkar. Üstün yetenekli bireyler, kişilik özellikleri olarak bağımsız olabilmeye özelliği, yüksek hedeflilik idealleri vardır. İki işi aynı anda yürütebilirler. Yüksek düşünce süreçlerini harekete geçirecek şekilde bilgilerin aktarılmasından büyük zevk duyarlar, içten denetimlidirler, kaderciler değildirlir, yüksek seviyede duygusal olabilirler, dünyadaki enerji kaynaklarının yok olması, çevre kirliliğinin artması gibi dünya var olan sorunlara karşı aşırı duyarlı olabilirler. Özgüvenleri çok yüksektir. Karşılaştıkları, sorunlara ve kendilerine sorulan sorulara birden çok çözüm üretirler. Çokça değişik ve özgün olan fikirler üretebilirler. Zihinlerinde oluşturdukları şeyleri rahatlıkla ifade edebilirler. Kendi fikirlerinden vazgeçmezler, çok büyük riskler alabilirler. Karşı görüşlerini çok ciddi ve heyecanlı bir şekilde savunurlar. Mizah anlayışları yüksek düzeyde gelişmiştir. Olaylardaki ince mizahları, sıradan kişilerden önce fark ederler. Güzelliğe karşı duyarlıdırlar, estetiğe önem verirler, nesnelerin estetik yanlarını keşfetmeye çalışırlar. Bu kişilik özelliklerinin yanı sıra; içten denetimli olabilmeye, yüksek motivasyona sahip olmak, haksızlığa katlanamamak, sebatlı olma gibi özelliklere de sahip olabilirler. Bununla birlikte, bütün üstün yetenekli bireylerin kişilik bozukluklarından uzak ve arınmış olduklarını veya sayılan özelliklerinin tümünün üstün yetenekli bireylerde var olduğunu düşünmek yanıltıcı olmaktadır. Üstün yetenekli bireyler arasında da duygusal bozukluk, davranış bozuklukları ve belirli kişilik bozukluklarına rastlanılmaktadır. Ancak üstün yetenekli bireyler arasında bu

özelliklere sahip olanların sayısı normal olanlara kıyasla daha azdır (Çağlar 2004; Davasıgil, 2004; Uzunboylu 2015).

2.3.3. Duyarlık Özellikleri

Üstün yetenekli bireyler çevrelerine karşı aşırı hassasiyet, duyarlılık göstermektedirler. Diğer bireylere karşı çok merhametli ve koruyucu tutum içerisinde olup, ani bir şekilde gözyaşlarına boğulabilen bireylerdir. Yüksek empati özellikleriyle insan duygularını kolayca hissederek anlayabilirler, eleştirileri cevapsız bırakmamakla birlikte çevrelerine yani ışık, gürültü, hava ve çevre kirliliği gibi konularda aşırı bir sert tepki gösterdikleri görülmektedir. Üstün yetenekli bireylerin, tüm yaşlarında birtakım problemlerin net ve kesin olarak farkındadırlar. Yüksek farkındalık ve gözlem yeteneği sayesinde savaş, açlık, gücü kötüye kullanma, şiddet gibi olumsuz birtakım davranışlar yada olaylar karşısında korku geliştirerek yüksek hassasiyet göstermektedirler. Bunların arasında ölüm, hastalık, hamilelik, düşük yapma, iş bulamama, arkadaş bulamama, yalnız kalma, seilmeme ve zihinsel yetersizliği olma gibi konular sayılabilir. Üstün yetenekli bireylerin bu yüksek duyarlılığı, onları sosyal yaşamdan biraz da olsa uzaklaştırabilir ve hatta kendilerinde yanlış olan bir şeyin olduğunu bile düşünebilirler. Onlarda var olan bu yoğunluktaki duyarlık hem olumlu hem de olumsuz etkilere neden olabilir. Bunu belirleyen kritik nokta ise, çocuğun algılayışı ve verdiği dönütle ilgilidir. Bu tür bireyler derin duygulara sahip olmakla birlikte aynı zamanda düşüncelidirler. Saldırganca davranışlar yerine herşeyi kendi iç dünyalarında yaşayan bireylerdir. Üstün yeteneklilere özgü duyarlılık özelliklerine göre mükemmeliyetçilik, yoğunluk, içedönüklük dikkat çekici gelişimsel, psikolojik ve sosyal yanları gelmektedir. Üstün yeteneklilerin duygusal olarak da çok yönlü olmasını göstermektedir. Ses tonlarında, konuşmalarda mevcut olan vurgulara yönelik hassas bir duyarlılıkları vardır. Buna bağlı olarak kişilerin ruhsal durumlarına yönelik çıkarımlarda bulunabilmektedirler. Bu sebeble sosyal yapıları iyi bir şekilde kavrayarak anlayabilirler. Aşırı hassasiyet ve ahlak konularına olan ilgileri genellikle yüksek adalet duygusuyla dışı vurum şeklinde görülebilmektedir. Bu bireylerin, fiziksel, duygusal ve entelektüel gelişimlerinin yanında ahlaki gelişimleri yönüyle de akranlarına kıyasla farklılık göstermekte ve küçük yaşlarda yüksek ahlaki duyarlık sergilemektedirler. Silverman'a göre, ahlak gelişimleri yaşlarına göre daha erken oluşarak gelişmiş adalet olgusuna sahip bireyler şeklinde bilinmektedirler. Üstün yetenekli bireyler

sıradışı bir şekilde hızla ahlaki gelişim göstererek ve normal bireylere göre güvenilirlik, ahlaki tutarlılık, dürüstlük gibi davranış alışkanlıklarındaki kararlılıklarında farklılıklar sergileyerek kendilerini göstermektedirler. Akranlarına göre daha kompleks ahlaki yargılar üretebilmektedirler. Özellikle haksızlık ve yalan gibi konularda, yaşlarına oranla beklenilenin çok üzerinde duyarlılık gösterdikleri görülmektedir. Yalan söylememek, zorda kalma durumlarında dahi dürüst davranmayı, kendilerine yada başkalarına yapılan haksızlıklar karşısında akılcı bir şekilde uyarı yapmayı yada müdahale etme davranışlarında ve yetişkinleri de bu konularda sıklıkla eleştirebilir davranışlarında bulunmaktadır (Uzunboylu, 2015).

2.3.6. Sosyal-Duygusal Özellikler

Üstün yetenekli bireyleri sıklıkla diğer bireylerle olan ilişkilerinde bazı farklı sosyal ve duygusal özellikler gösterir. Duygusal yoğunluk ve yüksek düzey enerji bebeklik döneminden başlayarak çocuklukta da gelişerek devam eden özelliklerdir. Üstün yetenekli bireyler insan ilişkilerinde güçlü bir adalet duygusu vardır. Bu duygu sadece kendisine yönelik değildir. Yakınlarındaki, ülkesindeki hatta dünyadaki herkes için geçerlidir (Friend, 2008). Sosyal adalet duygusu üstün yetenekli bireylerde genellikle gelişmiş olduğundan diğer insanlara yardım etme konusunda son derece isteklidirler. İdealizm ise, çoğunlukla çok fazla enerji gerektiren ama daha sonraki meslekleri için temel olan boş zaman aktiviteleridir veya gönüllülük esasına dayalı organizasyonlara dahil olma konusunda bireylere yol gösterici olabilir (Sword, 2002). Üstün yetenekli bireylerin gelişmiş mizahi özelliklerinden ötürü günlük olaylar içerisindeki trajikomik durumları, tutarsızlık ve uyumsuzlukları kolaylıkla tanıyabilirler veya değerlendirebilirler (Peterson ve Ray, 2006). Üstün yetenekli bireyler mükemmeliyetçilik özellikleri gösterirler. Herşeyi nasıl yapılması gerekiyorsa tam da o şekilde bitirmek için aşırı enerjiyle doludurlar ve kendileri veya başkalarının hata yapmasından hoşlanmazlar (Sword, 2002).

En belirgin farklılıklarının bilişsel gelişimlerinin normal gelişim gösteren bireylerden erken ve hızlı gelişmesidir. Bu özellik üstün yetenekli bireyleri akranları ile sosyal iletişim ve arkadaşlık kurmalarını engellemektedir. Üstün yetenekli bireyler kendi zihinsel özelliklerine benzer kişilerle arkadaşlık kurmak isterler (Friend, 2008). Levent (2011) tarafından “Üstün Yeteneklilerin Eğitimine Yönelik Görüş ve Politikaların İncelenmesi” başlığında yapılmış olan doktora tezi

çalışmasında üstün yeteneklilerin özellikleri bilişsel, sosyo-duygusal ve kişilik özellikleri olarak 3 temel başlık altında incelenmiştir. Bu araştırmada, üstün yeteneklilerin sosyo-duygusal özellikleriyle ilgili alanyazından derlenmiş bilgiler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Levent, 2011: 15).

- Duyguları ve hisleri güçlüdür (Witty, 1958; Dabrowski, 1972; Silverman ve Ellsworth, 1980; Whitmore, 1980; Schetky, 1981; Piechowski ve Colangelo, 1984; Gallagher, 1985; Schiever, 1985; Rogers, 1986; Piechowski, 1991; Clark, 2002; Renzulli ve diğerleri, 2002).
- Duygusal açıdan hassastırlar (Torrance, 1977; Dabrowski, 1972; Whitmore, 1980; Tuttle ve Becker, 1980; Webb, Meckstroth ve Tolan, 1982; Roeper, 1982; Strop, 1983; Piechowski ve Colangelo, 1984; Gallagher, 1985; Piechowski, 1991; Clark, 2002).
- Sosyal içerikli konulara çok ilgilidirler (Terman, 1925; Hollingworth, 1942; Martinson, 1961; Boehm, 1962; Drews, 1972; Vare, 1979; Silverman ve Ellsworth, 1980; Ward, 1985; Passow, 1988; Roeper, 1988; Munger, 1990; Gross, 1993; Clark, 2002).
- Yaşının üstünde bir olgunluk gösterirler (Hollingworth, 1932; Warren ve Heist, 1960; Haier ve Denham, 1976; Rogers, 1986).
- Adalet duyguları gelişmiştir (Silverman ve Ellsworth, 1980; Rogers, 1986; Roeper, 1988; Clark, 2002; Jost, 2006).
- Mizah yetenekleri güçlüdür (Terman, 1925; Hollingworth, 1926; Hildreth, 1938; Getzels ve Jackson, 1962; Rogers, 1986; Shade, 1991; Kanevsky ve diğerleri, 1994; Renzulli ve diğerleri, 2002; Cutts ve Moseley, 2004).
- Güçlü moral (etik) değerlere sahiptirler (Terman, 1925; Hollingworth, 1942; Silverman ve Ellsworth, 1980; Passow, 1988; Roeper, 1988; Gross, 1993; Clark, 2002).
- Liderlik yönleri güçlüdür (Renzulli ve diğerleri, 2002; Clark, 2002).
- Kendinden büyüklerle zaman geçirmeyi severler (Terman, 1925; Hollingworth, 1931; Mann, 1957; O'Shea, 1960; Hildreth, 1966; Lewis ve Michalson, 1985; White, 1985; Rogers, 1986; Gross, 1989;

Robinson ve Noble, 1991; Freeman, 2001; Renzulli ve diğeri, 2002).

2.4. Sosyal Duygusal Uyum

Üstün zekalı bireylerin sosyal duygusal farklılıkları, bu bireyler hakkında belki de en tartışmalı konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Depresyon, stres, intihar, anti sosyal eğilimler, davranış bozuklukları, mükemmeliyetçilik, zayıf sosyal ilişkiler ve diğeri bazı psikopatolojik özellikler söz konusu tartışmalı konuların sadece bazılarıdır (Sak, 2015).

Üstün zekalı bireylerin duygusal gelişmeleri ve sosyal uyumları konusunda kesin bir kaniye varmak zordur. Kimi araştırmacılara göre, üstün zekalı bireyler sosyal ve duygusal problemler yaşamaya eğilimli olarak doğduklarını ileri sürerler. Üstün zekalı bireylerin sosyal duygusal özellikleri hakkında çalışan ve öncülerinden olan Hollingworth (1942), 'optimum zeka' kuramını ileri sürmüştür ve bu kurama göre insanlar belli bir zeka düzeyine kadar belli problemler yaşamazlar. Ne zaman ki zeka düzeyi belli bir eşiği aşar o zaman psikolojik sorunlar normal yaşama adapte olma becerilerini olumsuz yönde etkiler. Bazı araştırmacılar ise 'üstün zekalı bireylerin büyük bir çoğunluğunun sosyal duygusal sorun yaşamaya eğilimli oldukları ve bunu hayatları boyunca yaşadıkları' tezini reddetmişlerdir. Örneğin, Terman ve araştırma ekibi(1947), üstün zekalı 1527 öğrenci ile yaptığı araştırmada, bu bireylerin büyük bir çoğunluğunun normal öğrencilere göre daha az sosyal duygusal sorunlar yaşadıklarını, hatta normal öğrencilerden daha iyi uyum becerilerine sahip olduklarını saptamıştır (Sak, 2014).

2.4.1. Adaptasyon

Zeka seviyemiz, eğitim düzeyimiz, kişilik türümüz, boyumuz, kilomuz ve kültürel yapımız gibi birtakım özelliklerimizin yanı sıra kendimiz ve başkaları hakkındaki olumlu ya da olumsuz düşüncelerimiz, inanışlarımız ve eğilimlerimiz, toplum ile olan adaptasyonumuzu etkileyen önemli bireysel özelliklerimizdir. Eğer içinde yaşadığımız toplumun bizi çok farklı gördüğüne inanıyorsak ya da toplumdaki kendimizi çok farklı görüyorsak, bu toplum içinde var olmamız, onunla bütünleşik olduğumuz anlamına gelmemelidir. Üstün zekalı bireylerin oluşturduğu yaklaşık bin kişilik bir grup ile yapılan araştırmada, üstün

zekalı bireylerin normal öğrencilere göre daha yüksek benlik algısına sahip oldukları ve daha bahane gösterme eğilimi gösterdikleri saptanmıştır (Sak, 2014).

2.4.2. Yalnızlık

Yalnızlık, kişilik türünden kaynaklanabileceği gibi ki, bu durumda önemli bir sorun yaratmayabilir. Yalnızlık yaşayan üstün zekalı bireylerin birçoğu bu tür kişiliğe sahiptir. Sosyal ve duygusal yaşamdan doyum sağlayamamaktan da kaynaklanabilir. Böyle bir ruh hali içindeki kişi, sosyal çevresine küsmüş gibi yalnızca kendi dünyasında yaşar, sosyal iletişimden uzak fakat toplum içinde bir yaşamı tercih edebilir. Yalnızlık yaşayan bireylerin bir kısmında kendilerini başkalarından farklı görme, herhangi bir gruba ait olmama, başkaları tarafından seilmeme, çekici bulunmama, kabul edilebilir olmama, hislerini paylaşacak kimselerin olmadığına inanma algıları yükseltir. Bazı üstün zekalı kişiler yalnız olmayı tercih ederler; bazıları içinse yalnızlık, farklılıktan kaynaklanan zoraki bir yaşam biçimidir (Sak, 2014).

Psikolojik bir durum olan yalnızlık yaşantısı, birçok psikososyal değişken ile yakından ilişkilidir. Akran kabulü ve yakın arkadaşların olması daha az yalnızlık duygusu yaşanmasını sağlar (Parker ve Asher, 1993). Yalnız bireyler sosyal olan akranlarına göre zamanlarını birçoğunu yalnız geçirmektedir (Qualter ve Munn, 2002). Çalışmalar ergenlerin yalnızlık duygusunun depresyonla, özgüven eksikliğiyle, alkolizmle, mutsuzluk duygularıyla, kendini çekici bulmamayla, sosyal çekingenlikle ve düşük akran kabulüyle bağlantılı olduğunu göstermiştir (Brage, Meredith ve Woodward, 1993; Mijuskovic, 1988; Moore ve Schultz 1983; Oullet ve Johsi 1981; Sletta, Valas, Skaalvik ve Sobstad, 1996).

Üstün zekalılar, benzer ilgilere sahip arkadaş bulmada kendilerine özgü engellerle karşılaşabilmektedirler. Sak (2014) üstün zekalıların üç farklı şekilde sosyal dışlanmaya maruz kalabildiklerini belirtmektedir. Bunlar arkadaş çevresinin üstün zekalı bireyi dışlaması, bireyin üstünlük taslayarak çevreye katılmaması ve son olarak görece daha olumlu karşılanan bireyin uygun arkadaş ortamı bulamamasına bağlı olarak yalnızlığı seçmesi şeklindedir. Benzer durumlar farklı alan uzmanları tarafından da dile getirilmektedir. Örneğin iletişim kurmadaki eksiklikler, üstün zekalı bireylerin sosyal ilişkilerde güvensizlik yaşamaları sonucunda yalnızlığa, sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir (Boland ve Gross, 2007). Yoo ve Moon'un

(2006) üstün zekalı bireylerin danışmanlık ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik yaptıkları çalışmada yaşla birlikte yalnızlık ve akranlarından izole olmaya yönelik şikayetlerinin arttığı görülmüştür.

Galbratih (1985) tarafından 400 üstün zekalı çocuk ve ergen ile yapılan görüşme sonucunda ortaya çıkarılan “üstün zekalıların sekiz büyük şikâyeti” arasında yalnızlık da bulunmaktadır. Öpengin ve Sak (2012), üstün zekalı bireylerin bakış açısıyla üstün zeka etiketinin bireylerin çeşitli algıları üzerindeki etkileri konulu araştırmalarında toplam test ve alt ölçek bazında, üstün zeka etiketinin bireylerin kendilerine, ebeveynlerinin ve arkadaşlarının tutumlarına ilişkin algılarında önemli bir değişikliğe neden olmadığını ortaya koymuşlardır. Madde bazında analiz sonuçlarında ise artış olan birkaç maddeden birinin ise “Arkadaşlarım arasında kendimi yalnız hissediyorum” maddesi olduğu, diğer bir ifadeyle bireylerin üstün zekalı olarak tanıldıktan sonra kendilerini, arkadaşları arasında daha fazla yalnız hissettikleri görülmüştür.

2.4.3. Eş Zamanlı Olmayan Gelişim

Eş zamanlı olmayan gelişim, insanların çeşitli özelliklerinin aynı düzeyde ya da aynı hızda gelişim göstermeme durumudur. Bacaklarından biri kısa olan bir kişinin aksaması gibi, eş zamanlı olmayan gelişim (asenkrone) gösteren üstün zekalı çocuk da ikili ilişkilerinde ve duygusal hayatında aksaklıklar yaşayabilir. Eş zamanlı olmayan gelişim, dengesiz ve uyumsuz bir gelişimdir. Eş zamanlı olmayan gelişim, üstün zekalı kişiler arasında oldukça yaygındır. Örneğin, Gross (1993)'a göre, zeka düzeyi 170 IQ puana sahip olan altı yaşındaki bir çocuğun, on yedi yaşındaki bir çocuğun zekasına sahipken, altı yaşındaki bir çocuğun bedenini taşır. Aynı çocuk on iki yaşına geldiğinde yirmi yaşındaki birinin zeka düzeyine sahip olabilmektedir. Eş zamanlı olmayan gelişim statik olmayıp, yaşla birlikte daha fazla artmaktadır (Sak, 2014).

2.4.4. Üstün Zekalı Bireylerin İntihar Profilleri

İntihar, bireyin bilinçli olarak kendi yaşamına son verme girişimidir (Farber, 1977). Üstün zekalı gençlerin, toplumla ve aile fertleri ile yaşadıkları uyum sorunlarının, duyarlılıklarının ve duygusallıklarının daha yüksek olmasının intihar eğilimlerini artırdığı ileri sürülmektedir (Sak, 2014). İntihara kalkışan üstün

zekalı kişilerin ortak özelliklerinden olan; aşırı duyarlılık, mükemmeliyetçilik, içedönüklükten kaynaklanan dışlanma, yalnızlık, depresyon, arkadaş yokluğu, hayal kırıklığı ve başarısızlık intihara yol açmaktadır (Cross, 2005; Dixon & Scheckel, 1996).

2.5. Üstün Zeka / Yetenek Etiketleri

Daha önce üstün zekanın toplumsal bir etiket olduğu, bu etiketin toplum tarafından bireysel bir farklılığa verildiği tartışılmıştı. Nasıl ki bazı bireysel farklılıklar için hem avantaj hem de dezavantaj oluyorsa üstün zeka da bireyde iki yönlü etki yaratır. Üstün zeka paradoksal bir özellik gösterir. Olumlu koşullar ile karşılaşıldığında üstün zeka bireyin özgüvenini, saygınlığını, benlik algısını, çalışma disiplinini ve başarısını olumlu yönde etkiler. Üstün zeka sadece etiket olarak kullanıldığında ise bu özellikler olumsuz yönde etkilenir (Sak, 2014).

2.5.1. Üstün Zeka/Yetenek Etkilerinin Olumlu Etkileri

Bireysel farklılıkların hem bireyin kendisi hem de toplum için değer kazanabilmesi, bu farklılıkların fark edilmesi ve ödüllendirilmesi ile mümkündür. Farklılığın dışlandığı veya göz ardı edildiği toplumlarda zenginliği yaratma söz konusu bile olamaz. Farkındalık, ancak farklılıkların toplumsal ve bireysel birer değer olarak görülmesi ile yaratılabilir. Üstün zekalı öğrencileri tanılamamanın öncelikli bireye yönelik daha sonra topluma yönelik faydaları olmalıdır. Üstün zekalı bireylerin tanınmaları beraberinde kaçınılmaz olarak 'üstün zeka' etiketini de getirmektedir (Sak, 2014).

2.5.1.1. Özgüven Artışı

Bütün öğrenciler için söylemek doğru olmasa da bazı öğrenciler yetenekli olduklarını fark ettiklerinde kendilerine olan güvenleri yani özgüvenleri artmaya başlar. Bazı üstün zekalı öğrenciler "yapamam, edemem, ben ancak bunu beceririm" düşüncesi içerisinde olabilirler. Bunun nedeni çocuğun kişiliğinden kaynaklanabileceği gibi çevresel baskılardan ve engellerden de ortaya çıkabilir. Çevredeki kişiler tarafından kişiyi değersiz görme ve değersizleştirme kişinin özgüven gelişimini olumsuz yönde etkiler (Sak, 2014).

2.5.1.2. Özbeklenti Artışı

Gerçek potansiyellerini farkedenden üstün zekalı öğrenciler kendileri için daha önceden oluşturdukları başarı standartlarını daha da yukarıya çekebilirler. Daha önceleri normal düzeyde başarı gösterirken bu başarının kendileri için yeterli olmadığına, daha fazla başarılı olabileceklerinin inancına varmaları bireysel farkındalığın doğal bir sonucu olarak gelişebilmektedir. Bu farkındalık sürecinde öğrenci daha fazla başarılı olmak için daha fazla çalışması gerektiğini de kabul etmeye başlar. Farkındalık, öğrencinin akademik güdülenmesini ve çalışma azmini olumlu yönde etkiler (Sak, 2014).

2.5.1.3. Çevresel Beklenti Artışı

Üstün zeka etiketi çocuğun ve gencin yakın çevresinde de olumlu tutumsal değişiklikler yaratabilir. Tanı veya etiket, öğrencinin yakın çevresinin ona olan güvenini ve ondan beklentilerini arttırabilir. Bu tutumsal değişiklik ise öğrenciye sunulan olanakların kalitesine olumlu yönde yansır. Çocuğunun üstün zekalı olduğunu öğrenen bir aile çocuğunun daha iyi eğitim alabilmesi için arayışlara girebilir; hem evde hem de dışarıda ona daha iyi imkan sağlayabilirler (Sak, 2014).

2.5.1.4. Toplumsal Katkı

Üstün zekalı yetişkinlerin topluma önemli yararları olduğu kuşkusuzdur. Tannenbaum (1986)'un da belirttiği gibi insanlığın fiziksel olarak var oluşu, hayat standartlarının artışı ve medeniyetin estetik olarak gelişimi üstün zekalı ve üstün yetenekli bireylerin varlığına bağlıdır. Üstün zekalı bireylerin hem yerel hem de evrensel medeniyetin gelişimine olan katkısı tartışılmayacak kadar aşikâr bir durumdur (Sak, 2014).

2.5.2. Üstün Zeka/Yetenek Etiketinin Olumsuz Etkileri

Üstün zeka her ne kadar avantajlı bir özellik olarak algılsa da beraberinde bireylerin hatta yetişkinlerin bile zaman zaman taşıyamadıkları dezavantajlar ve zararlar da getirmektedir. Çocuğun 'üstünlük' sıfatı ile damgalanması, hem çocuk için hem de ebeveynleri için sorunlar yaratmaktadır (Akarsu, 2001). Üstün zekalılık diğer bireylerden yalnızca zihinsel farklılık olarak algılanmamalıdır. Çünkü zihinsel farklılıklar bireyde başka farklılıklara da yol açarlar. Zeka farklılığının bireysel ve

toplumsal önemi diğer bazı bireysel farklılıklar gibi basitleştirilmemelidir. Çünkü zihinsel farklılığın bireysel ve toplumsal etkileri diğer bazı farklılıkların etkilerine nazaran çok daha radikal olabilmektedirler (Sak, 2014).

2.5.2.1. Sosyal Dışlanma

Üstün zeka etiketinin yaratabileceği en önemli sorunlardan biri sosyal dışlanmadır. Dışlanma üç türlü olabilir. Birinci tür dışlanma çevre tarafından bilinçli olarak yaratılan dışlanmadır. Üstün zekalı öğrencinin arkadaşları ve çevresi tarafından kendileri gibi görmedikleri için kendilerinin sosyal grupları içerisine almazlar. Bu tür dışlanma kıskanmadan da kaynaklanabilir. İkinci tür dışlanma üstün zekalı öğrencinin bilinçli olarak yapması sonucu oluşur. Kendisinin ayrıcalıklı olduğunu düşünen üstün zekalı öğrenci, kendine ait bir dünya kurmak ister. Üstün zekalı öğrencinin kibirli ve küçümseyici davranışları sonucunda da oluşabilir. Üçüncü tür dışlanma doğal olarak oluşur. Diğerlerinden son derece farklı olan kişiler çoğu zaman benzer arkadaş arayışı içine girer. Sosyal arkadaşlığın yanı sıra zihinsel arkadaşlık da kurmaya çalışırlar. Bu tür arkadaş grubu bulamayan üstün zekalı öğrenciler istemeselerde zamanla yalnızlaşmaya başlarlar (Sak, 2014).

2.5.2.2. Gerçekdışı Özgüven

Üstün zeka etiketi öğrencinin özgüvenini aşırı derecede şişirebilir. Bazı üstün zekalı öğrenciler üstün zekalı olmanın başarı için yeterli olduğuna, dolayısıyla çalışmadan, mücadele etmeden de başarılı olunabileceğine inanmaya başlar. Bu gerçek dışı bir özgüvendir. Bu özalgıyı üstün zekalı bireylerin kendilerine yapabildikleri gibi başka insanlar tarafından da yapılabilir. Üstün zekalı öğrencinin çalışmadan da bir takım şeyleri yapabileceği çevresi tarafından söylenerek öğrencinin özgüveni artırılır; ama bu artış çoğu zaman olumsuz sonuçlara neden olur. Çünkü öğrenci kendisinde var olan potansiyelden daha fazlasının olduğuna inanır (Sak, 2014).

2.5.2.3. Saygınlık Kaygısı

Üstün zeka etiketi bazılarında saygınlık kazandırır. Üstün zekalı bireylerin birkaçı üstün zekalı olmaları nedeniyle kazandıkları sosyal prestijlerini kaybetmek istemezler (Sak, 2014). Yapılan araştırmada öğrencilere zeka testi uygulanmış; bireylerin bir kısmına üstün zekalı oldukları ve üstün zekalı olmadıkları söylendi.

Daha sonra öğrencilere çözmeleri için problemler verildi. Fakat üstün zekalı oldukları söylenen bireylerin bir kısmı problemleri çözmek istemediklerini; üstün zekalı olmadıkları söylenenler ise en azından çözmeyi denedikleri gözlemlenmişti (Dweck, 2006). Bunun nedeni ise üstün zekalı oldukları söylenen öğrencilere çevreleri tarafından kendileri için düşünülen olumlu fikirlerin değişebilme kaygısıdır (Sak, 2014).

2.5.2.4. Normalleşme

Zeka düzeyleri nedeniyle kendilerine çok farklı davranılması, bunun kendilerine hissettirilmesi ve onlara karşı beklentilerin aşırı artması üstün zekalı bireylerde 'normal' olma isteğini uyandırır. Üstün zekalı bireyler farklılıkları nedeniyle arkadaşları arasında yer bulamayan, arkadaşları olsa bile çeşitli şakaların malzemesi olan üstün zekalı bireyler bundan kurtulup normal görünmek için rol yapabilmektedirler. Çocukta normalleşmeyi bazen ebeveynler de gerçekleştirmeye çalışabilirler. Eğer ebeveyn çocuğun farklılığı ile mücadele edemiyor, onun bireysel ihtiyaçlarını karşılayamıyor ise çocuğun yeteneklerini, ilgilerini ve meraklarını körelterek normalleştirmeye çalışabilirler. Normal bir çocuğa bakmak ebeveynler için daha kolay olabilmektedir (Sak, 2014).

2.5.2.5. Aşırı Beklentiler

Bazen üstün zekalı öğrencilere "süpermen" muamelesi yapılır. Hem üstün zekalı bireylerin kendilerinden olan beklentilerinin hem de bu öğrencilere yakın olan kişilerin (öğretmenleri, arkadaşları ve aile fertleri gibi) bu öğrencilerden olan beklentilerinin özellikle akademik başarı beklentilerinin aşırı artması, üstün zekalı bireylerin hem eğitimlerine hem de sosyal yaşamlarına zarar verebilir. Bu sorun üstün zekalı bireylerin ebeveynlerinin bireylerinden daha fazla başarılarını arttırmalarını istemesiyle başlar. Bu tür öğrenciler olağanüstü başarılar sergileselerde ebeveynleri tarafından yeterli bulunmaz. Bu tip ebeveynler bireylerinin hep en iyi, zirvedeki öğrenci olarak görmek isterler (Sak, 2014).

2.5.2.6. Yetişkin Çocuk Yaklaşımı

Üstün zekalı olmaları nedeniyle bazı bireyler çocukluklarını yaşayamazlar. Üstün zekalı çocuğu olan bazı ebeveynler çocuğun yaşatlarının sergiledikleri çocukça davranışları sergilemelerini kabul edemezler. Hatta üstün zekalı bireylerin çocuksu

davranışları ebeveynlerinde hayal kırıklığı bile yaratabilir. Ebeveynler üstün zekalı bireylerinin özel olduklarına inandıkları için yaptıkları davranışların yetişkin düzeyinde olması gerektiğini düşünürler. Üstün zekalı bireylerinin, çocuk oyunlarına katılmalarını bile engellemektedirler. Ebeveynlerin bu tür davranışları; bireylerin çocukluklarını yaşamamalarına, kendilerini yalnız hissetmelerine ve diğer çocukla tarafından dışlanmalarına neden olmaktadır (Sak, 2014).

2.6. Beklenmedik Başarısızlık

Beklenmedik başarısızlık (underachievement) gerçek zihinsel potansiyelin altında gösterilen bir başarısızlıktır. Bunu, bireyin var olan potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda bu potansiyele paralel düzeyde başarı göstermeme durumudur (Sak, 2014). Üstünlerde düşük başarının olması şaşırtıcı bir olaydır ve sıklıkla beklenen bir sonuç değildir (Neihart, Reis, Robinson ve Moon, 2002). Çağlar'a (2004) göre de ilk bakışta üstün zekalı ve yetenekli bireylerin başarısız ve ciddi şekilde başarısız olması şaşırtıcı ve inanılmaz bir durum olarak görülmekte ve Kabul edilmemektedir. Hatta mantıksız bir düşünce olarak düşünülmektedir. Çünkü üstün zekanın her engeli yeneceği ve muhakkak başarıya ulaşabileceği kanısı hâkimdir. Üstün yetenekli öğrencilerde düşük başarı, yetenek ve başarı arasındaki farklılık ile tanımlanır (Neihart, vd., 2002).

Üstün yetenekli bireylerin karşılaştığı risklerden biri de başarı düşüklüğüdür. Üstün yetenekli bireylerle yapılan araştırmalar, bireylerin duygusal nedenler, arkadaş grubunun etkileri, onlara uygun eğitim programlarının eksikliği, teşhis edilememiş öğrenme güçlükleri, bireylerin kendilerine ait bir program oluşturmamaları gibi nedenlerden dolayı başarısız olduklarını göstermektedir. Onları başarısızlığa düşüren etmenleri üstün yetenekli bireylerin kendi kendilerine çözümleyeceklerini bekleyemeyiz. Çevresinde onları başarısızlığa götüren sebepleri bulmak, ortadan kaldırmak için ana-baba, okul, öğretmen ve başarısızlığa düşen öğrenciler işbirliği yaparak sorunları çözümleyecek önlemleri birlikte kararlaştırmalıdır (Karaduman, 2009).

2.6.1. Beklenmedik Başarısızlık Türleri

Reis (1998)'e göre beklenmedik başarısızlık, kronik ve geçici olarak ikiye ayrılmaktadır. Geçici beklenmedik başarısızlık bir süre devam ettikten sonra

tamamen kaybolabileceği gibi zaman zaman tekrarlanabilmektedir (Sak, 2014). Devam eden beklenmedik başarısızlığın ise bir tarihçesi, bir seyri vardır. Bu durumda başarısızlıkta kesintiler olmaz. Başarısızlık başlangıçtan itibaren inişler çıkışlarla devam eder. Bu durum hissedilen bireyler tarafından benimsenmiş olup farkına varılmaz (Sak, 2014).

2.6.2. Üstün Zekalı Öğrenciler Arasında Beklenmedik Başarısızlığın Yaygınlığı

Beklenmedik başarısızlık üstün zekalı/yetenekli bireylerde sık görülen bir sorundur. Bu bireylerin %37 ile %50'sinin beklenmedik başarısızlık gösterdikleri saptanmıştır (Peterson & Colangelo, 1995; Renzulli & Park, 2002). Hatta normal öğrenciler ile karşılaştırıldıklarında üstün zekalı bireylerin oransal olarak daha fazla beklenmedik başarısızlık gösterdiklerini söyleyebiliriz (Sak, 2014).

2.6.3. Beklenmedik Başarısızlığın Yaygın Nedenleri

Üstün zekalı bireylerle üstün zekalı olmayan bireylerin beklenmedik başarısızlık nedenleri benzerdir. Üstün zekalı/yetenekli bireylerin beklenmedik başarısızlık ya da düşük başarı göstermelerinin nedenleri öğrencinin kendisinden, okul sisteminden, aileden veya bu üçünün etkileşiminden kaynaklanmaktadır (Sak, 2014). Başarısız üstün zekalı bireylerin başarılı üstün zekalı bireylerin aksine daha fazla sosyal, duygusal, aile içi problemleri vardır, daha düşük benlik algısına, başarı motivasyonuna ve derslere karşı daha az ilgiye sahiptirler, daha fazla uyum sorunu yaşarlar (Sak, 2014). Düşük başarı gösteren üstün zekalı bireylerin çoğunun antisosyal davranışlara eğilimleri vardır (Kerr, 1991).

2.7. Motivasyon

Motivasyonu, “bireylerin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kendi arzu ve istekleri ile davranmaları ve çaba göstermeleri” şeklinde tanımlamak mümkündür (Koçel, 2005). Motivasyon sağlanabilmesi için, beklentinin yani başarabilme olasılığının varlığı, başarı ve ödülün bir arada bulunması ve amaca ulaşmaya verilen değer olması gerekmektedir (Huitt, 2001). Bireyin kendini motive edebilmesi dışarıdan yapılan bir etkinin ürünü değil, yapabileceğine inanç ve başarıya isteğiyle kendi içinde yarattığı doğal bir güdüdür. Birey içindeki başarı güdüsünü ortaya çıkarabilir, olumlu düşünebilir, inisiyatif kullanabilir ve sorumluluk alabilirse yani

olumlu duygularını harekete geçirebilirse içsel motivasyonunu sağlayabilecektir (Kotelnikov, 2006).

Kendini motive edebilen birey, zorluklar karşısında yılmadan kendinde devam etme gücünü bulacak ve daha dayanıklı olacaktır (Becerem, 2002). Duygular; düşünmek ve planlamak, uzak bir hedefe hazırlanmayı devam ettirmek, sorunları çözmek gibi yetenekleri engellediği ya da güçlendirdiği ölçüde, doğuştan gelen zihinsel yetileri kullanma kapasitesinin sınırlarını çizerek hayatta bireyin neler yapabileceğini belirlemektedir (Doğan ve Demiral, 2007).

2.7.1. Motivasyon Kaynakları

Başarılı olan üstün zekalı bireylerin çoğu motive olmuş bireylerdir. Motivasyonlarının altında üç önemli güç yatmaktadır; değer, özyeterlik ve çevresel algılar (Siegle & McCoach, 2005).

2.7.1.2. Değer

Hevesle yaptığımız işleri ya yapmaktan zevk almadığımızdan dolayı ya da uzun sürede bu işlerin kazançlarına değer verdiğimizden dolayı yaparız (Sak, 2014).

2.7.1.3. Özyeterlik

Bireyin kendi kapasitesi hakkındaki kişisel yargıları ve inanışları özyeterlik olarak tanımlanabilir. Kendilerini yeterli gören bireyler, başarı için yeterli bilgi, beceri ve potansiyele sahip olduklarına inanırlar (Sak, 2014).

2.7.1.4. Çevresel Algılar

Bireylerin içinde yaşadıkları sosyal ve fiziksel çevre hakkındaki algılarının olumlu yada olumsuz olması akademik motivasyonlarını etkileyen diğer bir etmendir (Sak, 2014).

2.8. İlgili Araştırmalar

Literatür incelendiğinde üstün yetenekli bireyler hakkındaki sosyal duygusal sorunları üzerine yapılan çalışmalara çok fazla rastlanmamıştır. Yapılan çalışmalarda genel olarak sosyal duygusal sorunların sadece bir kısmına yönelik olduğu

görülmektedir. Üstün yetenekli bireyler hakkında yapılan çalışmalardan bazılarında yer verilmiştir.

Yabancı alanyazında, üstün yetenekli bireylerin sosyal-duygusal sorunları ve bunların çözüm yolları konusunda uzun süredir pek çok çalışma yapılmaktadır. Ülkemizde de bu konuda özellikle son yıllarda artan sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında sosyal-duygusal sorunlara yoğunlaşanlar olmasına karşın, konunun değişik boyutlarını farklı yaş grupları ve üstün yeteneklilik türlerinde inceleyen araştırmalar oldukça azdır. Özellikle ülkemizdeki üstün yetenekli bireylerin karşılaştıkları değişik sosyal-duygusal sorunların ve olası çözüm yollarının neler olabileceğine ilişkin daha derin ve kültürel etkiyi göz önüne alan incelemeler yapılması gereklidir. Sadece üst sosyo-ekonomik düzeydeki iyi eğitilmiş grupla değil, her türlü grupta gerçekleştirilecek uzun süreye yayılmış boylamsal araştırmalar kendi kültürümüzde üstün yetenekliliğin boyutlarını anlamamızda zengin veriler ortaya koyabilecektir (Saranlı, Metin, 2012).

Yıldırım ve Bayraka (2012)'nin üstün yetenekli bireylerde sosyal, emosyonel, davranışsal ve ruhsal sorunlara işaret eden çok sayıda verinin bulunması ışığında bu çalışmada üstün yetenekli bireyler ve normal düzeyde zekaya sahip bireylerin yaşam kalitelerini, sosyal, emosyonel, davranışsal, ruhsal sorun alanlarını ve aile işlevselliklerini karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada üstün yetenekli bireylerin normal düzeyde zekaya sahip çocuk ve ergenlere göre daha fazla dikkat eksikliği ve hareketlilik tanımladıkları; sosyal işlevselliklerini daha düşük buldukları ve fiziksel sağlık durumlarını daha kötü algıladıkları; üstün yetenekli erkeklerin üstün yetenekli kızlara göre daha fazla depresif belirtilere sahip oldukları görülmüştür. Normal zekaya sahip erkek bireylerin ebeveynleri tarafından düşük okul işlevselliği gösterdikleri şeklinde algılandıkları; çalışmaya katılan erkeklerin kızlara göre, daha düşük sosyal işlevsellik ile daha yüksek akran ilişki sorunları gösterdikleri ve kızların erkeklere göre daha sosyal oldukları gözlenmiştir. Aile işlevsellikleri açısından değerlendirildiğinde üstün yetenekli bireylerin kontrol grubuna göre aile üyelerinin birbirlerine ilgi, bakım ve sevgiyi yeterli düzeyde gösterdikleri belirlenmiştir.

Metin ve Kangal (2012)'nin yaptığı bu çalışmada üstün yetenekli bireylerin benlik algılarını incelemek amacıyla planlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre cinsiyetlere göre genel benlik kavramı puan ortalamaları arasındaki fark ve

“mutluluk”, “popülarite”, “davranış, uyum ve konformite”, “fiziksel görünüm”, “zihinsel ve okul durumu” alt faktörlerinden alınan puanların ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Yaşa (sınıf düzeyi) göre yapılan karşılaştırmalarda ise kullanılan ölçek ve alt faktör puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür.

Oğurlu, Yaman 2010’da yapılan çalışmaya göre yazın taramasında, üstün zekalı ve yetenekli bireylerin çevresiyle iletişimlerini etkileyen özellikleri araştırılmış ve bu bireylerle iletişim kurma ipuçları üzerinde durulmuştur. Bu özellikler arasında dil becerisi, empati, oyun, arkadaşlık, liderlik, ahlaki yargılama, duygusallık, benlik saygısı, mükemmeliyetçilik, aşırı duyarlılık, hayal kırıklığı ve asilik sayılabilir. Üstün zekalı ve yetenekli bireyler kabul görmediği ortamlarda dünyaya uyum sağlamak için farklı yollar seçebilir. Gruptan kendilerini soyutlama, dikkat çekme ve kabul görmek için gösterilerde bulunma veya herkes gibi görünmeye çalışma eğilimi gösterebilirler. Ailelerin, öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin üstün zekalı ve yetenekli bireylerin akranlarından farklı özelliklerini kabul edip ve bunları kabul ederek başarı ve sosyalleşme merdiveninde tırmanmalarında ellerinden tutabilirler.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ile verilerin çözümlenmesi başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Nitel araştırma, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınarak, insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından yorumlanır (Altunışık ve Diğerleri, 2010). Nitel araştırma, insanın kendi sırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisidir (Özdemir, 2010).

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan betimsel analizde dört aşama vardır (Yıldırım ve Şimşek, 1999,159): (1) Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, (2) tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, (3) bulguların tanımlanması, (4) bulguların yorumlanması. Bu araştırma; verilerin önceden belirlenen temalara göre düzenlenip, yorumlandığı için betimsel analiz olarak tanımlanmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Kuzey Kıbrıs'ta klinikte, özel hastanede ve devlet hastanesinde görev yapan ve üstün zekalı ve yetenekli danışanı olan 10 psikologdan oluşmaktadır.

Çalışma grubunun belirlenmesi aşamasında, Kıbrıs Türk Psikologlar Derneği'ne kayıtlı olan 80 psikoloğun bulunduğu ancak bunlardan yalnızca 40 kişinin aktif görev yaptığı konusunda bilgi alınmıştır. Bu 40 kişi ile yapılan ön görüşmelerde yalnızca 15 psikoloğun üstün zekalı ve yetenekli bireylerle çalıştığı tespit edilmiş ve bu 15 psikologa araştırma kapsamında geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları uygulanmıştır. Görüşme sonunda, sorulara yeterli düzeyde cevap alınamayan 5 görüşme sonuçları araştırmaya dahil edilmeyerek yalnızca 10 psikolog ile yapılan görüşme sonuçları araştırmada kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan psikologların 3'ü devlet hastanesinde, 7'si özel hastane ve özel klinikte görev yapmaktadır. 8 kadın psikolog, 2 erkek psikologdan oluşmaktadır; bu durum KKTC geneli ile ilgilidir. Genellikle kadın psikologların aktif görev yaptığı görülmektedir. Psikologların tümü Lefkoşa ilçesinde görev yapmakla birlikte, 5 psikolog Girne, Gazimağusa, Güzelyurt ve Lefke ilçelerinde de haftanın belli günleri için görevlendirilme yapılmaktadır; bu durum KKTC geneli ile ilgilidir. Tablo 1'de psikologların demografik bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 1.

Çalışma Grubundaki Psikologların Demografik Bilgileri

Sayı	Cinsiyet	Yaş	Meslekteki Kıdem Yılı	Çalıştığı Kurum (Devlet/Özel)
1	E	37	8	Devlet
2	K	26	2	Devlet
3	K	33	10	Devlet
4	K	30	7	Özel
5	K	47	14	Özel
6	K	30	6	Özel
7	K	37	15	Özel
8	K	40	10	Özel
9	E	28	5	Özel
10	K	50	16	Özel

3.3. Veri Toplama Araçları

Nitel yöntemlerden en sık kullanılanı, görüşmedir. Görüşmenin, nitel araştırmada kullanılan en yaygın veri toplama yöntemlerinden biri olmasının nedeni,

bu yöntemin bireylerin verilerini, görüşlerini, deneyim ve duygularını ortaya çıkarma yönünden oldukça güçlü olması ve konuşmayı temel almasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmada verileri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen 6 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından kullanılan veri toplama araçlarının, içerik geçerliliğini kontrol etmek için uzman görüşlerine başvurarak geçerlilik ve güvenilirliğini uzmanlar görüşü ile yeterli olduğu belirlenerek uygulama şeklini almıştır. Bu yöntemin takip edilmesiyle ölçme aracının kapsam ve görünüş geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Çünkü bir ölçme aracının kapsam ve görünüş geçerliliğinin uzman görüşleriyle değerlendirilebileceğini vurgulamaktadır (Büyüköztürk, 2007).

Pilot uygulama, görüşme formunun ne derece iyi hazırlandığına ve kullanılan ifadelerin görüşülen gruba uygun olup olmadığına ilişkin olarak araştırmacıya yardımcı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu nedenle 4 alan uzmanı, 1 Türk Dili uzmanı ve 2 ölçme değerlendirme uzmanının önerileri ve kontrolleri doğrultusunda değiştirilen görüşme formu, veri toplama amacıyla kullanılmadan önce üç psikolog üzerinde denenmiş; görüşülen bireylerin sorulan sorulara olan tepkilerine ve yanıtlarına göre görüşme formuna son biçimi verilmiştir. Görüşme formu EK 2'de sunulmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılan psikologların gönüllülük esasına bağlı olarak (herhangi bir zorlama olmaksızın) araştırmaya katılmaları istenmiştir. Görüşmeler, Şubat-Mayıs 2017 tarihlerinde katılımcıların görev yaptığı hastanelerde ve kliniklerde gerçekleştirilmiştir. Veriler, karşılıklı görüşme (10 psikolog ile), soruların yazılı olarak yanıtlanması ve internette e-posta yoluyla elde edilmiştir. Görüşmeler çoğunlukla sabah ve öğleden sonra yapılmış ve ortalama bir saat sürmüştür. Görüşmeler, adaylardan izin alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve yazılmıştır. Böylece çalışmada herhangi bir veri kaybı söz konusu olmamıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler istatistik uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak uygun istatistiksel teknikler kullanılarak analiz edilmiştir. Ayrıca analiz edilmiş veriler, tablolar oluşturularak açıklanarak yorumlanmıştır. Araştırmada, psikologların üstün yetenekli bireylerin sosyal, duygusal ve uygulama çalışmalarına yönelik görüşlerinden elde edilen veriler Nvivo 11 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmada toplanan verilerin incelenmesinde "betimsel çözümleme" tekniği kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler, önceden belirlenen izleklere göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür çözümlemede amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okura sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu çalışmada veriler, görüşmede kullanılan sorular dikkate alınarak sunulmuştur. Her soruya verilen yanıtlardan iletiler (kodlar) çıkarılmıştır. Daha sonra kodlardan benzer olanlar aynı grup altında toplanmış ve kategoriler oluşturulmuştur. Ardından ise, belirlenen kategorilerin frekans ve yüzdeleri sunulmuştur. Frekans ve yüzdeler araştırmaya katılan öğretmenlerin sayısına göre değildir; öğretmenlerin ortaya koydukları iletilere göre sunulmuştur. Bunun nedeni ise, bazı öğretmenlerin bazı sorularda birden çok kod (ileti) ortaya koymaları, bazı sorularda ise yanıt vermemeleri ile ilgilidir. Görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik için aşağıdakiler gerçekleştirilmiştir.

Geçerlik: Toplanan veriler ayrıntılı olarak yazılmış ve sonuçlara nasıl ulaşıldığı açık ve anlaşılır bir biçimde açıklanmıştır. Görüşülen psikologların düşüncelerine doğrudan alıntılar yoluyla sık sık yer verilmiş; araştırmanın sonuçları bunlardan yola çıkılarak açıklanmıştır. Böylece çalışmanın geçerlik çalışması yapılmıştır (Aslan ve Güneşli, 2008).

İç Geçerlik: Araştırma bulguları, kendi içinde tutarlı ve anlamlıdır. Ortaya çıkan kavramlar bir bütünü oluşturacak niteliktedir. Ayrıca, elde edilen bulgular, oluşturulan kavramsal çerçeveye uyumludur. Veri toplamada bu çerçeveden yararlanılmış; araştırma soruları bu çerçeveye uygun olarak hazırlanmıştır. Kısaca, gerek veri toplama süreçlerinde gerekse verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması süreçlerinde tutarlı olunmuş; bu tutarlığın nasıl sağlandığı ayrıntılı olarak

açıklanmıştır. Çalışmayı yürüten araştırmacı sürekli olarak kendini ve araştırma sürecini eleştirel bir gözle sorgulamış; elde ettiği bulguların ve bu bulguların sonuçlarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığını denetlemiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Dış Geçerlik: Araştırma sonuçları, araştırma sorusu ile ilgili kavramsal çerçeveye tutarlıdır. Araştırmada, bulguların başka araştırmalarda sınanabilmesi için gerekli açıklamalar bulunmaktadır. Araştırma sonuçlarının benzer ortamlara genellenebilmesi için araştırmacı, okuru araştırmacının tüm aşamaları hakkında ayrıntılı bir biçimde bilgilendirmiştir. Okur, araştırma sonuçlarından yola çıkarak kendi ortamına doğrudan genelleme yapamayabilir; ancak kendi ortamı için geçerli olabilecek bazı dersler ya da deneyimler çıkarabilir. Bu gerçekleştiği takdirde, nitel araştırma sonuçlarının genellenebilirliği artar (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Güvenirlilik: Araştırmacı bu çalışmada görüşülen psikologları yönlendirmekten kaçınmıştır. Kısaca, araştırmacının rolü, öğretmenlerin araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda konuşmalarını sağlamak olmuştur. Çalışmada, görüşme yoluyla elde edilen veriler araştırmacı tarafından çözümlenmiş ve iletilerle (kodlarla) kategoriler belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan kodlamanın güvenirliliğini ortaya koymak amacıyla 10 kağıttan gelişigüzel seçilen 5'i, araştırmacı ve danışmanı tarafından ayrı ayrı değerlendirilmiş; iki veri işleyicinin (kodlayıcı) değerlendirmeleri arasındaki tutarlılığa bakılmıştır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Yapılan hesaplama sonucunda veri işleyiciler arasındaki tutarlık % 80 bulunmuştur. Araştırmacının güvenirliliği için kodlayanlar arasında en az %70'lik bir görüş birliği gereklidir (Hall ve Houten, 1983'ten Akt.: Karaman-Kepenekçi, 2005). Çalışmada, bu değer üstüne çıkıldığı için kağıtların belirlenen kategoriler bakımından güvenilir bir biçimde ölçüldüğü sonucuna varılmıştır. Dış güvenirlilik konusunda araştırmacının alacağı ikinci önlem, araştırmada veri kaynağı olan bireylerin açık bir biçimde tanımlanmasıdır. Böylece, benzer araştırma yapan diğer araştırmacılar, örneklem oluştururken bu tanımlamaları dikkate alabilir. Bu nedenle bu araştırma kapsamında görüşülen bireyler açık uçlu bir biçimde tanımlanmıştır. Veriler, başkaları tarafından incelenebilecek biçimde saklanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

BÖLÜM IV

BULGULAR, YORUM ve TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma problemi ve alt amaçlarına bağlı olarak içerik analizi gerçekleştirilmiş ve bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Tablolarda, psikolog görüşleri frekans değerleri verilerek sunulmuş ve doğrudan alıntılar ile gerçekleştirilmiştir. Doğrudan alıntılarının yanında yer alan psikologları temsil etmektedir. Bulgular sunulurken psikolog isimleri kullanılmamış ve sayılarla kodlama yöntemi uygulanmıştır.

4.1. Üstün Yetenekli Danışanların Çevreyle Yaşadığı Sosyal Sorunlara Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Üstün yetenekli danışanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunlara yönelik psikolog görüşleri nelerdir?” şeklinde belirtilmiştir. Bu alt probleme yanıt bulmak için psikologlarla görüşmeler yapılmıştır.

Bulgular sunulurken psikologların görüşleri tema, alt kodlar ve frekans değerleri tablo şeklinde belirtilmiştir. Psikologların görüşleri, isimleri belirtilmeden "P1", "P2" şeklinde kodlama yapılmış görüşler doğrudan alıntılanarak sunulmuştur.

Tablo 2.

Üstün Yetenekli Danışanların Çevreyle Yaşadığı Sosyal Sorunlara Yönelik Psikolog Görüşleri

Tema	Alt Kodlar	f
Çevre ile İlgili Sosyal Sorunlar	Uyum	7
	Yalnızlık	7
	Arkan ilişkilerinde zorluk	6
	Dışlanma	4
	Anlaşılmama	3
	Tatminsizlik	3
	Kabul görmeme	2

Tablo 2’de görüldüğü gibi üstün yetenekli danışanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunlara yönelik psikolog görüşlerini öğrenmek amacıyla görüşme yapılan 10

psikoloğun 7'si üstün yetenekli bireylerin çevresine karşı uyum ve yalnızlık, 6'sı akran ilişkilerinde zorluk, 4'ü dışlanma, 3'ü anlaşılmama ve tatminsizlik, 2'si kabul görmeme olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan psikologların çoğunluğu üstün yetenekli danışanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunlara yönelik görüşleri **uyum ve yalnızlık** olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. **Uyum** ile ilgili bu konuda:

P1: *"Uyum sorunları bulunmaktadır."*

P2: *"Uyum zorlukları, anlaşılmama, arkadaş ilişkilerinde zorluk, akranları ile birlikte vakit geçirmektense yalnızlığı tercih etme, bulunduğu sosyokültürel ortamın üstünde meraklar, tatminsizlik ve yalnızlık hissi."*

P4: *"Çevresine karşı uyumsuzluk, çoğu zaman kabul görmeme, samimi ilişkiler kuramayıp ilişkilerinde yüzeysel kalma."*

P5: *"Genellikle yaşadıkları sorun kendi akranları arasında yaşadıkları uyumsuzluktur. Bazen bu durum arkadaşlardan kopmasını sağlamaktadır, dışlanmasına neden olabiliyor. Düşüncelerini ve duygularını paylaşacakları kişiler olmayınca yalnız kalıyorlar."*

P8: *"Çevresine karşı uyumsuzluk, çoğu zaman kabul görmeme ve tatminsizlik durumlarına rastlanılmaktadır."*

P9: *"Uyum zorlukları, arkadaş ilişkilerinde zorluk, yalnızlığı tercih etme, tatminsizlik, yalnızlık hissi."*

P10: *"Akranları ile yaşadıkları uyumsuzluk görülmektedir. Dışlanmasına neden olabilmektedir. Düşüncelerini ve duygularını paylaşmadıkları durumlarda yalnız kalmaktadırlar." şeklinde görüşler bildirmişlerdir.*

Yalnızlık ile ilgili bu konuda:

P2: *"Uyum zorlukları, anlaşılmama, arkadaş ilişkilerinde zorluk, akranları ile birlikte vakit geçirmektense yalnızlığı tercih etme, bulunduğu sosyokültürel ortamın üstünde meraklar, tatminsizlik ve yalnızlık hissi."*

P3: "Sıklıkla akran grubu içinde dışlanma yaşamaktadırlar. Bu da yalnızlaşma ile sonuçlanmaktadır. Özellikle yaşları büyüdükçe anlaşılmadıklarını düşünme ve kendi kabuğuna çekilme göstermektedirler."

P6: "Arkadaş ilişkilerinde zorluk yaşama, akranları ile birlikte vakit geçirmektense yalnızlığı tercih ederler."

P7: "Akran gruplarında dışlanma görülmektedir. Yalnızlaşma ile sonuçlanmaktadır. Anlaşılmama düşüncesi ile sosyal izolasyon göstermektedirler."

P9: "Uyum zorlukları, arkadaş ilişkilerinde zorluk, yalnızlığı tercih etme, tatminsizlik, yalnızlık hissi."

P10: "Akranları ile yaşadıkları uyumsuzluk görülmektedir. Dışlanmasına neden olabilmektedir. Düşüncelerini ve duygularını paylaşamadıkları durumlarda yalnız kalmaktadırlar." şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların bir kısmı üstün yetenekli danışanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunlara **arkan ilişkilerinde zorluk** olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda:

P2: "Uyum zorlukları, anlaşılmama, arkadaş ilişkilerinde zorluk, akranları ile birlikte vakit geçirmektense yalnızlığı tercih etme, bulunduğu sosyokültürel ortamın üstünde meraklar, tatminsizlik ve yalnızlık hissi."

P3: "Sıklıkla akran grubu içinde dışlanma yaşamaktadırlar. Bu da yalnızlaşma ile sonuçlanmaktadır. Özellikle yaşları büyüdükçe anlaşılmadıklarını düşünme ve kendi kabuğuna çekilme göstermektedirler."

P5: "Genellikle yaşadıkları sorun kendi akranları arasında yaşadıkları uyumsuzluktur. Bazen bu durum arkadaşlardan kopmasını sağlamaktadır, dışlanmasına neden olabiliyor. Düşüncelerini ve duygularını paylaşacakları kişiler olmayınca yalnız kalıyorlar."

P6: "Arkadaş ilişkilerinde zorluk yaşama, akranları ile birlikte vakit geçirmektense yalnızlığı tercih ederler."

P7: "Akran gruplarında dışlanma görülmektedir. Yalnızlaşma ile sonuçlanmaktadır. Anlaşılmama düşüncesi ile sosyal izolasyon göstermektedirler."

P10: "Akranları ile yaşadıkları uyumsuzluk görülmektedir. Dışlanmasına neden olabilmektedir. Düşüncelerini ve duygularını paylaşamadıkları durumlarda yalnız kalmaktadırlar." şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların bazıları üstün yetenekli danışanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunların **dışlanma** olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda:

P3: "Sıklıkla akran grubu içinde dışlanma yaşamaktadırlar. Bu da yalnızlaşma ile sonuçlanmaktadır. Özellikle yaşları büyüdükçe anlaşılmadıklarını düşünme ve kendi kabuğuna çekilme göstermektedirler."

P5: "Genellikle yaşadıkları sorun kendi akranları arasında yaşadıkları uyumsuzluktur. Bazen bu durum arkadaşlardan kopmasını sağlamaktadır, dışlanmasına neden olabiliyor. Düşüncelerini ve duygularını paylaşacakları kişiler olmayınca yalnız kalıyorlar."

P7: "Akran gruplarında dışlanma görülmektedir. Yalnızlaşma ile sonuçlanmaktadır. Anlaşılmama düşüncesi ile sosyal izolasyon göstermektedirler."

P10: "Akranları ile yaşadıkları uyumsuzluk görülmektedir. Dışlanmasına neden olabilmektedir. Düşüncelerini ve duygularını paylaşamadıkları durumlarda yalnız kalmaktadırlar." şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların bir kısmı üstün yetenekli danışanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunların **anlaşılmama ve tatminsizlik** yönünde görüş belirtmişlerdir. **Anlaşılmama** ile ilgili bu konuda:

P2: "Uyum zorlukları, anlaşılmama, arkadaş ilişkilerinde zorluk, akranları ile birlikte vakit geçirmektense yalnızlığı tercih etme, bulunduğu sosyokültürel ortamın üstünde meraklar, tatminsizlik ve yalnızlık hissi."

P3: "Sıklıkla akran grubu içinde dışlanma yaşamaktadırlar. Bu da yalnızlaşma ile sonuçlanmaktadır. Özellikle yaşları büyüdükçe anlaşılmadıklarını düşünme ve kendi kabuğuna çekilme göstermektedirler."

P7: "*Akran grublarında dışlanma görülmektedir. Yanlızlaşma ile sonuçlanmaktadır. Anlaşılmama düşüncesi ile sosyal izolasyon göstermektedirler.*" şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Tatminsizlik ile ilgili bu konuda:

P2: "*Uyum zorlukları, anlaşılmama, arkadaş ilişkilerinde zorluk, akranları ile birlikte vakit geçirmektense yanlızlığı tercih etme, bulunduğu sosyokültürel ortamın üstünde meraklar, tatminsizlik ve yanlızlık hissi.*".

P8: "*Çevresine karşı uyumsuzluk, çoğu zaman kabul görmeme ve tatminsizlik durumlarına rastlanılmaktadır.*".

P9: "*Uyum zorlukları, arkadaş ilişkilerinde zorluk, yanlızlığı tercih etme, tatminsizlik, yanlızlık hissi.*" şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların çok azı ise üstün yetenekli danışanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunların **kabul görmeme** yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda:

P4: "*Çevresine karşı uyumsuzluk, çoğu zaman kabul görmeme, samimi ilişkiler kuramayıp ilişkilerinde yüzeysel kalma.*".

P8: "*Çevresine karşı uyumsuzluk, çoğu zaman kabul görmeme ve tatminsizlik durumlarına rastlanılmaktadır.*" şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Psikologların üstün yetenekli danışanlarının çevresiyle yaşadığı sosyal sorunlara yönelik görüşlerine göre, psikologların büyük çoğunluğu uyum ve yanlızlık olduğunu belirtmişlerdir. Psikologlardan bir kısmı akran ilişkilerinde zorluk, bazıları ise dışlanma olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Diğer bir görüş ise anlaşılmama ve tatminsizlik yönünde belirtilirken çok azı ise kabul görmeme şeklinde görüş belirtmişlerdir. Çevreye karşı aşırı merak ve sosyal izolasyon gibi sosyal sorunlara yönelik alınan görüşler arasındadır.

Böylelikle üstün yetenekleri bireylerin çevreyle yaşadığı sosyal sorunlar konusunda danışmanlık alması ve konuyla ilgili seminerler düzenlenmesi gerekmektedir şeklinde yorumlanabilir.

4.2. Üstün Yetenekli Danışanların Yaşadığı Duygusal Sorunlarına Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Bulgular

Psikologların "Üstün yetenekli danışanların yaşadığı duygusal sorunlarına yönelik psikolog görüşleri nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplara ait bulguları tespit etmek için psikologlarla görüşmeler yapılmıştır.

Bulgular sunulurken psikologların görüşleri tema, alt kodlar ve frekans değerleri tablo şeklinde belirtilmiştir. Psikologların görüşleri, isimleri belirtilmeden "P1", "P2" şeklinde kodlama yapılmış görüşler doğrudan alıntılanarak sunulmuştur.

Tablo 3.

Üstün Yetenekli Danışanların Yaşadığı Duygusal Sorunlarına Yönelik Psikolog Görüşleri

Tema	Alt Kodlar	f
Duygusal sorunlara yönelik sorunlar	Mükemmelliyeçilik	6
	Duygu durum bozuklukları	5
	Yalnızlık	4
	İçe kapanıklık	4
	Değersizlik hissi	2
	Özgüven eksikliği	2
	İfadelerde zorluk	2

Tablo 3'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan psikologların üstün yetenekli danışanlarının duygusal sorunlarına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla görüşme yapılan 10 psikolog görüşlerine göre 6'sı mükemmelliyeçilik, 5'i duygu durum bozuklukları, 4'ü yalnızlık ve içe kapanıklılık, 2'si değersizlik hissi, özgüven eksikliği ve ifadelerde zorluk şeklinde belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan psikologların çoğu üstün yetenekli danışanlarının duygusal sorunlarının **mükemmelliyeçilik** olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda:

P4: *"Kendilerini en iyi gösterme ve duygularını kamufle etme çabası yoğun olsa dahi yaşadıkları yalnızlık ve değersizlik hissi."*

P5: *"Mükemmelliyeçilik önemli oluyor. Risk alamıyorlar. Bazen sadece iyi oldukları noktalara yöneliyorlar. Bu durumda başka yönlerini keşfetmelerini"*

zorluyorlar. Zayıf hissettikleri noktalarda özgüven eksikliği yaşıyorlar. Kendini ifade etmede de zorluk yaşıyorlar."

P6: "İçine kapanıklılık, özgüven sorunları ve mükemmelliyetçilik gibi durumlar daha sık gözlenmektedir."

P8: "Mükemmelliyetçi davranışlar gösterme, yalnızlık ve değersizlik hissi."

P9: "Yalnızlık, içine kapanıklılık durumları daha sık gözlenmektedir. Mükemmelliyetçilik, sosyal izolasyon davranışları görülmektedir."

P10: "Mükemmelliyetçilik davranışları. İfadelerde zorluk yaşamaktadırlar." şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların bir kısmı üstün yetenekli danışanlarının duygusal sorunlarının **duygu durum bozuklukları** olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda:

P3: "Anksiyete bulguları ve depresif sorunlar."

P7: "Duygu durum bozuklukları görülmektedir. Kaygı ve depresiflik." şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların bazıları üstün yetenekli danışanlarının duygusal sorunlarının **yalnızlık** ve **içe kapanıklık** olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. **Yalnızlık** ile ilgili bu konuda:

P2: "Yalnızlık, içine kapanıklılık daha sık gözlenmektedir."

P4: "Kendilerini en iyi gösterme ve duygularını kamufle etme çabası yoğun olsa dahi yaşadıkları yalnızlık ve değersizlik hissi."

P8: "Mükemmelliyetçi davranışlar gösterme, yalnızlık ve değersizlik hissi."

P9: "Yalnızlık, içine kapanıklılık durumları daha sık gözlenmektedir. Mükemmelliyetçilik, sosyal izolasyon davranışları görülmektedir." şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

İçe kapanıklık ile ilgili bu konuda:

P1: "Alınganlık ve içe kapanıklık bulunmaktadır."

P2: "*Yalnızlık, içine kapanıklılık daha sık gözlenmektedir.*"

P6: "*İçine kapanıklılık, özgüven sorunları ve mükemmeliyetçilik gibi durumlar daha sık gözlenmektedir.*"

P9: "*Yalnızlık, içine kapanıklılık durumları daha sık gözlenmektedir. Mükemmeliyetçilik, sosyal izolasyon davranışları görülmektedir.*" şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların çok azı üstün yetenekli danışanlarının duygusal sorunlarının **değersizlik hissi, özgüven eksikliği** ve **ifadelerde zorluk olduğu** yönünde görüş belirtmişlerdir. **Değersizlik** ile ilgili bu konuda:

P4: "*Kendilerini en iyi gösterme ve duygularını kamufler etme çabası yoğun olsa dahi yaşadıkları yalnızlık ve değersizlik hissi.*"

P8: "*Mükemmeliyetçi davranışlar gösterme, yalnızlık ve değersizlik hissi.*" şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Özgüven eksikliği ile ilgili bu konuda:

P5: "*Mükemmeliyetçilik önemli oluyor. Risk alamıyorlar. Bazen sadece iyi oldukları noktalara yöneliyorlar. Bu durumda başka yönlerini keşfetmelerini zorluyorlar. Zayıf hissettikleri noktalarda özgüven eksikliği yaşıyorlar. Kendini ifade etmede de zorluk yaşıyorlar.*"

P6: "*İçine kapanıklılık, özgüven sorunları ve mükemmeliyetçilik gibi durumlar daha sık gözlenmektedir.*" şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

İfadelerde zorluk ile ilgili bu konuda:

P5: "*Mükemmeliyetçilik önemli oluyor. Risk alamıyorlar. Bazen sadece iyi oldukları noktalara yöneliyorlar. Bu durumda başka yönlerini keşfetmelerini zorluyorlar. Zayıf hissettikleri noktalarda özgüven eksikliği yaşıyorlar. Kendini ifade etmede de zorluk yaşıyorlar.*"

P10: "*Mükemmeliyetçilik davranışları. İfadelerde zorluk yaşamaktadırlar.*" şeklinde görüşler bildirmişlerdir.

Psikologların üstün yetenekli danışanlarının duygusal sorunlarına yönelik görüşlerine göre mükemmeliyetçilik duygu durum bozukluklarına oranla daha fazla olduğu göze çarpmaktadır.

Üstün yetenekli danışanlarının duygusal sorunlarının yalnızlık ve içe kapanıklılığın değersizlik, özgüven artışı, ifadelerde zorluklarına göre çok daha yaygın olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmaya katılan psikologların üstün yetenekli danışanlarının duygusal sorunlarının sosyal izolasyon, alınganlık ve duygularını kamufle etme görüşlerinin de belirtildiği az da olsa görülmektedir.

4.3. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanların Uygulama Yaklaşımlarındaki Farklılıklarına Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Bulgular

Psikologların "Üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanların uygulama yaklaşımlarındaki farklılıkları nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplara ait bulguları tespit etmek için psikologlarla görüşmeler yapılmıştır.

Bulgular sunulurken psikologların görüşleri frekans değerleri tablo şeklinde belirtilmiştir. Psikologların görüşleri, isimleri belirtilmeden "P1", "P2" şeklinde kodlama yapılmış görüşler doğrudan alıntılanarak sunulmuştur.

Tablo 4.

Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanların Uygulama Yaklaşımlarındaki Farklılıklarına Yönelik Psikolog Görüşleri

Tema	Alt Kodlar	f
Uygulama yaklaşımlarındaki farklılıklar	Bireysel zorluk alanlarına göre	5
	Kapsamlı olması	3
	Bireye uygun yaklaşımlar	2

Tablo 4'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan psikologların üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanların uygulama yaklaşımlarındaki farklılıklarını belirlemek için kullandığı uygulamaları tercih etme nedenlerini tema ve üç alt kodlar olarak toplanmıştır.

Psikologların üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanların uygulama yaklaşımlarındaki farklılıklarını öğrenmek amacıyla 10 psikolog ile görüşme yapılmıştır. 5'i bireysel zorluk alanlarına göre, 3'ü kapsamlı olması ve 2'si bireye uygun yaklaşımlar olduğu yönünde görüş bildirmiştir.

Araştırmaya katılan psikologların çoğunluğu kullandıkları farklı uygulamaların bireysel zorluk alanlarına göre olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda:

P3: "Söz konusu hiperaktivite ise illa tedavisini işlevsellik etkileşene kadar ertelenmektedir. Özellikle Bilişsel Davranışçı Terepi daha çok tercih edildiğinden bir yaklaşım haline geliyor."

P4: "Farkındalık ve içgörü çalışmaları kısmında farklı yaklaşım ile çalışıyorum. Duygusal ve ruhsal durumları göz önüne alarak kişiye en uygun gelebilecek yaklaşımı bularak çalışıyorum. Ayrıca danışanın kapasitesi ve anlaması doğrultusunda uygun bir dil ile yaklaşım önemli oluyor."

P5: "Üstün yeteneklilerde benlik öğrenmeden çok nasıl öğrendiklerini kullanacakları kavram üzerinde çalışırım. Kendini ifade etmesi üzerinde dururum. Anlaşılamamasından dolayı çevreye karşı tepkili olmaları ve çevreden uzaklaşmaları konusu üzerinde dururum."

P7: "Hiperaktivite ile görüldüğünde ise tedavisi işlevsellik etkileşene kadar ertelenmektedir. Bilişsel Davranışsal Terapi daha çok tercih edilmektedir."

P8: "Benlik duygularında ve farkındalık düzeylerinde belirgin farklılıklar görülmektedir. Kendini kabul ettirme, kabul görme kısmında üstün yetenekli danışanlar oldukça yoğun duygulara sahiptirler."

P9: "Normal gelişen diğer bireyler gibi bireysel zorluk alanlarına göre değerlendirilmeye alınmaktadır."

P10: "Kendini ifade etmesi üzerinde çalışmaktayım. Anlaşılamamasından dolayı çevreye karşı tepkili olmaları ve çevreden uzaklaşmaları konuları üzerinde çalışmaktayım." şeklinde ifade etmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların bir kısmı kullandıkları farklı uygulamaların kapsamlı olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda:

P1: "Daha etkin ve kapsamlı."

P2: "Çocuk kapsamlı değerlendirme sürecinden sonra normal gelişen diğer bireyler gibi bireysel zorluk alanlarına göre takibe alınmaktadır."

P6: "Farklılıklar diğer bireyler gibi kapsamlı değerlendirme sonrasında belirlenebilir. Belirgin fark gözlenmemiştir. Ancak yukarıda belirtilen durumlar dikkat çekmektedir." şeklinde ifade etmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların bir kısmı kullandıkları farklı uygulamaların bireye uygun yaklaşımlar göre olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda:

P3: "Söz konusu hiperaktivite ise illa tedavisini işlevsellik etkileşene kadar ertelenmektedir. Özellikle Bilişsel Davranışçı Terepi daha çok tercih edildiğinden bir yaklaşım haline geliyor."

P4: "Farkındalık ve içgörü çalışmaları kısmında farklı yaklaşım ile çalışıyorum. Duygusal ve ruhsal durumları göz önüne alarak kişiye en uygun gelebilecek yaklaşımı bularak çalışıyorum. Ayrıca danışanın kapasitesi ve anlaması doğrultusunda uygun bir dil ile yaklaşım önemli oluyor."

P5: "Üstün yeteneklilerde benlik öğrenmeden çok nasıl öğrendiklerini kullanacakları kavram üzerinde çalışırım. Kendini ifade etmesi üzerinde dururum. Anlaşılamamasından dolayı çevreye karşı tepkili olmaları ve çevreden uzaklaşmaları konusu üzerinde dururum."

P7: " Bilişsel Davranışsal Terapi daha çok tercih edilmektedir."

P8: "Benlik duygularında ve farkındalık düzeylerinde belirgin farklılıklar görülmektedir. Kendini kabul ettirme, kabul görme kısmında üstün yetenekli danışanlar oldukça yoğun duygulara sahiptirler."

P9: "Normal gelişen diğer bireyler gibi bireysel zorluk alanlarına göre değerlendirilmeye alınmaktadır."

P10: "Kendini ifade etmesi üzerinde çalışmaktayım. Anlaşılmasından dolayı çevreye karşı tepkili olmaları ve çevreden uzaklaşmaları konuları üzerinde çalışmaktayım." şeklinde ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan psikologların üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanların uygulama yaklaşımlarındaki farklılıklarının bireysel zorluk alanlarına göre, bireye uygun yaklaşımlar ve kapsamlı uygulamalar olduğu yönünde olduğu yorumlanabilir.

4.4. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlarda Psikolog Görüşlerine göre Ne gibi Danışma Farklılıklarına Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Psikologların "Üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanlarda psikolog görüşlerine göre ne gibi danışma farklılıkları vardır?" sorusuna verdikleri cevaplara ait bulguları tespit etmek için psikologlarla görüşmeler yapılmıştır.

Bulgular sunulurken psikologların görüşleri tema, alt kodlar ve frekans değerleri tablo şeklinde belirtilmiştir. Psikologların görüşleri, isimleri belirtilmeden "P1", "P2" şeklinde kodlama yapılmış görüşler doğrudan alıntılanarak sunulmuştur.

Tablo 5.

Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlarda Psikolog Görüşlerine göre Ne gibi Danışma Farklılıklarına Yönelik Görüşleri

Tema	Alt Kodlar	f
Danışma farklılıkları	Duygu durum ve kaygı bozuklukları	8
	Destek ve onay	8
	Belirgin bir fark yok	4
	Yüksek farkındalık düzeyleri	2

Tablo 5'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan psikologların üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanlarda danışma farklılıklarına yönelik görüşleri dört alt kod olarak toplanmıştır.

Psikologların üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanlarda danışma farklılıklarını öğrenmek amacıyla görüşme yapılan 10 psikolog görüşlerine göre 8'i duygu durum ve kaygı bozuklukları, destek ve onay, 4'ü belirgin

bir fark olmadığı yönünde, 2'si yüksek farkındalık düzeyleri olduğu yönünde görüş bildirmiştir.

Araştırmaya katılan psikologların çoğu üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanlarda danışma farklılıklarına yönelik görüşlerinde **duygu durum ve kaygı bozuklukları, destek ve onay** yönünde görüş bildirmişlerdir. **Duygu durum ve kaygı bozuklukları** ile ilgili bu konuda:

P3: *"Üstün yetenekli danışanlarım genellikle duygudurum bozuklukları ya da kaygı bozuklukları ile başvuruyorlar".*

P4: *"Benlik duygularında ve farkındalık düzeylerinde belirgin farklılıklar var. Ayrıca kendini kabul ettirme, kabul görme kısmında üstün yetenekli danışanlar oldukça yoğun duygulara sahip".*

P7: *"Üstün yetenekli danışanlarım genellikle duygudurum bozuklukları ya da kaygı bozuklukları ile başvuruyorlar".*

P8: *"Benlik duygularında ve farkındalık düzeylerinde belirgin farklılıklar görülmektedir. Kendini kabul ettirme, kabul görme kısmında üstün yetenekli danışanlar oldukça yoğun duygulara sahiptirler." şeklinde ifade etmişlerdir.*

Destek ve onay ile ilgili bu konuda:

P4: *"Benlik duygularında ve farkındalık düzeylerinde belirgin farklılıklar var. Ayrıca kendini kabul ettirme, kabul görme kısmında üstün yetenekli danışanlar oldukça yoğun duygulara sahip".*

P5: *"Üstün yetenekliler genellikle kendi kararlarını kendileri verir. Fakat üstün yetenekli olmayan danışanlar ise çevreden destek ve onay isterler".*

P8: *"Benlik duygularında ve farkındalık düzeylerinde belirgin farklılıklar görülmektedir. Kendini kabul ettirme, kabul görme kısmında üstün yetenekli danışanlar oldukça yoğun duygulara sahiptirler".*

P10: *"Sıklıkla kendi kararlarını kendileri verir. Fakat üstün yetenekli olmayan danışanlar ise çevreden destek ve onay isterler." şeklinde ifade etmişlerdir.*

Görüşmeye katılan psikologların bir kısmı ise üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanlarda danışma farklılıklarına yönelik görüşlerinde **belirgin bir fark olmadığı yönünde** görüş bildirmişlerdir. Bu konuda:

P1: "*Belirgin bir fark yok*".

P2: "*Farklılıklar diğer bireyler gibi kapsamlı değerlendirme sonrasında belirlenebilir. Belirgin fark gözlenmemiştir. Ancak yukarıda belirtilen durumlar dikkat çekmektedir*".

P9: "*Farklılıklar diğer bireyler gibi kapsamlı değerlendirme sonrasında belirlenebilir. Belirgin fark gözlenmemiştir.*" şeklinde ifade etmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların çok azı ise üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanlarda danışma farklılıklarına yönelik görüşlerinde **yüksek farkındalık düzeyleri** görüş bildirmişlerdir. Bu konuda:

P4: "*Benlik duygularında ve farkındalık düzeylerinde belirgin farklılıklar var. Ayrıca kendini kabul ettirme, kabul görme kısmında üstün yetenekli danışanlar oldukça yoğun duygulara sahip*".

P8: "*Benlik duygularında ve farkındalık düzeylerinde belirgin farklılıklar görülmektedir. Kendini kabul ettirme, kabul görme kısmında üstün yetenekli danışanlar oldukça yoğun duygulara sahiptirler*". şeklinde ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan psikologların üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanların uygulama yaklaşımlarındaki farklılıklarının duygu durum ve kaygı bozuklukları, destek ve onay görüşlerinin belirgin bir fark yok görüşlerine ve yüksek farkındalık düzeyleri görüşlerine göre daha yüksek olduğu yönünde yorumlanabilir.

4.5. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Danışmanlık Sürecinde Yaşanılan Zorluklara Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Bulgular

Psikologların "Üstün yetenekli danışanlar ile danışmanlık sürecinde yaşanan zorluklara yönelik psikolog görüşleri nelerdir?" sorusuna verdikleri cevaplara ait bulguları tespit etmek için psikologlarla görüşmeler yapılmıştır.

Bulgular sunulurken psikologların görüşleri tema, alt kodlar ve frekans değerleri tablo şeklinde belirtilmiştir. Psikologların görüşleri, isimleri belirtilmeden "P1", "P2" şeklinde kodlama yapılmış görüşler doğrudan alıntılanarak sunulmuştur.

Tablo 6.

Üstün Yetenekli Danışanlar ile Danışmanlık Sürecinde Yaşanılan Zorluklara Yönelik Psikolog Görüşleri

Tema	Alt Kodlar	f
Danışmanlık sürecinde yaşanan zorluklar	Fikirlerde zorluk	3
	Yönlendirici uygun kurum bulunmaması	2
	Kontrol ve dürtü mekanizmalarının yoğun ve kontrol edilememesi	2

Tablo 6'da görüldüğü gibi araştırmaya katılan psikologların üstün yetenekli danışanlar ile danışmanlık sürecinde yaşanan zorluklara yönelik görüşleri üç alt kod olarak toplanmıştır.

Psikologların üstün yetenekli danışanlar ile danışmanlık sürecinde yaşanan zorluklara yönelik psikolog görüşleri 3'ü fikirlerde zorluk, 2'si yönlendirici uygun kurum bulunmaması ve kontrol ve dürtü mekanizmalarının yoğun ve kontrol edilememesi yönünde görüş bildirmiştir.

Araştırmaya katılan psikologların birçoğu üstün yetenekli danışanlar ile danışmanlık sürecinde yaşanan zorluklarına göre fikirlerde zorluğa yönelik görüşleri belirtmişlerdir. Bu konuda:

P1: "*Daha çok kendi fikirlerine onay etmek istiyorlar.*"

P5: "*Kendi fikirlerinin düzeltilmesi yada başkasından fikir almak istemiyorlar.*"

P10: "*Kendilerinin bildiğini düşünüyorlar.*" şeklinde ifade etmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların bir kısmı ise üstün yetenekli danışanlar ile danışmanlık sürecinde yaşanan zorluklarına göre yönlendirici uygun kurum bulunmaması ve kontrol ve dürtü mekanizmalarının yoğun ve kontrol edilememesine yönelik görüşleri belirtmişlerdir. **Yönlendirici uygun kurum bulunmaması** ile ilgili bu konuda:

P3: "*Ülkemizde bu çocuk ya da gençler yönlendirici rehabilitasyon onların durumunda uygun kurumların bulunmaması.*"

P7: "*Yönlendirici uygun kurumların bulunmaması.*" şeklinde ifade etmişlerdir.

Kontrol ve dürtü mekanizmalarının yoğun ve kontrol edilememesi ile ilgili bu konuda:

P4: "*Bazen seansın akış ve işleyişini ele geçirme arzuları, kontrol ve dürtü mekanizmalarının daha yoğun ve kontrol edilemez olması, kendini anlatma, kabul ettirme çabaları.*"

P8: "*Kontrol ve dürtü mekanizmalarının yoğun ve kontrol edilememesi yönleri ile danışmanlık seansını etkilemektedir.*" şeklinde ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan psikologların üstün yetenekli danışanlar ile danışmanlık sürecinde yaşanan zorluklarına yönelik görüşlerinin üstün yetenekli bireylerin fikirlerine yönelik zorlukların olduğu, yönlendirici uygun kurum bulunmaması, kontrol ve dürtü mekanizmalarının yoğun ve kontrol edilememesinden daha çok olduğu yönünde görüşlerin belirtildiği şeklinde yorumlanabilir.

4.7. Üstün Zekalı Bireylere Danışmanlık Sürecinde Bireyin Çevresine Yönelik İşbirliklerinde Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlara göre Psikologların Nasıl Bir Süreç İzledikleri Yönündeki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Psikologların "Üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanlarda psikolog görüşlerine göre ne gibi danışma farklılıkları vardır?" sorusuna verdikleri cevaplara ait bulguları tespit etmek için psikologlarla görüşmeler yapılmıştır.

Bulgular sunulurken psikologların görüşleri tema, alt kodlar ve frekans değerleri tablo şeklinde belirtilmiştir. Psikologların görüşleri, isimleri belirtilmeden "P1", "P2" şeklinde kodlama yapılmış görüşler doğrudan alıntılanarak sunulmuştur.

Tablo 7.

Üstün Zekalı Bireylere Danışmanlık Sürecinde Bireyin Çevresine Yönelik İşbirliklerinde Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlara göre Psikologlar Nasıl Bir Süreç İzledikleri Yönündeki Görüşleri

Tema	Alt Kodlar	f
Çevreye yönelik işbirlikler	Ailelerle işbirliği	5
	Öğretmenlerle işbirliği	2
	Çevresi ile işbirliği	2
	İşbirliği zorluğu	2

Tablo 7'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan psikologların üstün zekalı bireylere danışmanlık sürecinde bireyin çevresine yönelik işbirliklerinde üstün yetenekli olmayan danışanlara göre nasıl bir süreç izlediklerine yönelik görüşleri dört alt kod olarak toplanmıştır.

Araştırmaya katılan psikologların üstün zekalı bireylere danışmanlık sürecinde bireyin çevresine yönelik işbirliklerinde üstün yetenekli olmayan danışanlara göre nasıl bir süreç izlediklerine yönelik görüşlerini öğrenmek amacıyla görüşme yapılan 10 psikoloğun görüşlerine göre 5'i ailelerle işbirliği, 2'si öğretmenlerle, çevresi ile işbirliği ve işbirliği zorluğu yönünde görüş bildirmiştir.

Araştırmaya katılan psikologların çoğu üstün zekalı bireylere danışmanlık sürecinde bireyin çevresine yönelik işbirliklerinde üstün yetenekli olmayan danışanlara göre nasıl bir süreç izlediklerine yönelik **ailelerle işbirliği** yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu konuda:

P2: *"Tüm ailelerle süreç içerisinde birlikte çalışmak esastır. Bu nedenle bu grupta sürece istekli ebeveynlerle ilerleme çok daha rahat olmaktadır."*

P3: *"Öğretmenlerle uygun bir çerçeve içerisinde durumu yanıtlamaya, paylaşmaya çalışıyoruz. Aile ile ilgili doğru yaklaşımlar, sınırlar konusunda ayrı anlaşmalar yapıyoruz ve bazen aileyi de destek amaçlı yönlendiriyorum."*

P6: *"Ailelerle danışmanlık sürecinde birlikte çalışmak ilerleme için işbirliği önemlidir."*

P7: *"Bireyin çerçevesi belirlenerek aileyle anlaşmalar sağlamaktayım."*

P9: " Süreç içerisinde ebeveynlerle ilerleme çok daha rahat olmaktadır." şeklinde ifade etmişlerdir.

Görüşmeye katılan psikologların bazıları ise üstün zekalı bireylere danışmanlık sürecinde bireyin çevresine yönelik işbirliklerinde üstün yetenekli olmayan danışanlara göre nasıl bir süreç izlediklerine yönelik **öğretmenlerle işbirliği, çevresi ile işbirliği ve işbirliği zorluğu** yönünde görüş belirtmişlerdir. **Öğretmenlerle işbirliği** ile ilgili bu konuda:

P3: "Öğretmenlerle uygun bir çerçeve içerisinde durumu yanıtlamaya, paylaşmaya çalışıyoruz."

P7: "Öğretmenleri ile işbirlik içerisinde bulunarak bireyi çevresiyle bir bütün olarak anlamaya çalışıyoruz." şeklinde ifade etmişlerdir.

Çevresi ile ilgili bu konuda:

P4: "Danışanın farklılığını çevresine uygun bir dil ile anlatıp önyargıları kırmaya yönelik konuşuyorum."

P8: "Üstün yetenekli bireyin farklılıklarını çevresi ile konuşarak uygun bir işbirliği sağlamaktayım." şeklinde ifade etmişlerdir.

İşbirliği zorluğu ile ilgili bu konuda:

P5: "İşbirliği açısından daha zorlar, kendileri doğru ve bu da süreci zorluyor."

P10: "Fikirlerinin değişmemesi işbirlikçi olarak ilerlememizi zorlaştırarak bu süreci ertelemektedirler." şeklinde ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan psikologların üstün zekalı bireylere danışmanlık sürecinde bireyin çevresine yönelik işbirliklerinde üstün yetenekli olmayan danışanlara göre nasıl bir süreç izlediklerine yönelik ailelerle işbirliği, öğretmenlerle işbirliği, çevresi ile işbirliği ve işbirliği zorluğu görüşleri danışmanlık sürecinde bireyin çevresel işbirliğinin önemli olduğuna dikkat ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

BÖLÜM V

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, üstün yetenekli bireylerin yaşadıkları sosyal ve duygusal sorunlara yönelik psikolog görüşlerinin belirlenmesinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları ve elde edilen sonuçlara bağlı olarak geliştirilen tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Araştırmadan elde edilen sonuçlar alt amaçlar ve bulgularla tutarlı olacak şekilde açıklanmıştır.

5.1.1. Üstün Yetenekli Danışanların Çevreyle Yaşadığı Sosyal Sorunlara Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

Bu soru kapsamında psikologların üstün yetenekli danışanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunlara yönelik görüşlerine ilişkin sonuçlarına bakıldığında, psikologların %70'i üstün zekalı danışanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunların çevreye karşı yaşadığı uyum ve yalnızlık sorunu olduğu, %60'ı akran ilişkilerinde zorluk yaşadıklarını, %40'ı dışlanma, %30'u anlaşılma ve tatminsizlik, %20'si ise kabul görmeme görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Bu araştırmanın sonucu ve benzer araştırma sonuçları karşılaştırıldığında Ogurlu, Birben, Öpengin ve Yalın 2016'da yapılan bu çalışmada üstün zekalı ergenlerde yalnızlık ve yaşam doyum düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda yalnızlık ile yaşam doyumu arasında negatif yönde ilişki olduğu ve örnekleme yer alan üstün zekalı ergenlerin yaşam doyumu ve yalnızlık düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Ayrıca, basit regresyon analizi sonucunda, yaşam doyumuna ilişkin toplam varyansın %35'inin üstün zekalı katılımcıların yalnızlık düzeyi ile açıklandığı ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, okullarda ve sosyal ortamlarında üstün zekalı ergenlerin yalnızlık yaşamalarını önleyici tedbirlerin, onların yaşam doyumlarını arttıracaklarını göstermektedir.

Sontay, Gökdere ve Usta (2014), üstün yetenekli öğrencilerle akranlarının “çevresel davranış” düzeyleri karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular üstün yetenekli bireylerin, çevreye yönelik olumlu davranışlar sergilemede akranlarından daha duyarlı olduklarını sonucuna ulaşılmıştır.

Oğurlu (2010)’un, literatür tarama çalışmasında akranlarına göre farklılıklar gösteren üstün zekalı ve yetenekli bireylerin sosyal uyum ve arkadaşlık ilişkileri incelenmiştir. Bu bireylerin sosyal uyum süreçlerinin yanında arkadaşlık beklentileri ve bu bireylere özgü uyum ve arkadaşlığı olumlu veya olumsuz etkileyebilecek özellikler araştırılmıştır. Yapılan araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmamasına rağmen son zamanlardaki araştırmalar üstün zekalı ve yetenekli bireylerin akranlarına göre yüksek değilse bile en azından eşit düzeyde sosyal uyuma ve arkadaşlık ilişkilerine sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Esen ve Tarık (2011)’de yapılan bu çalışmaya göre ilköğretim düzeyindeki üstün yetenekli bireylerin sahip oldukları çevre bilgilerinin ve çevreye yönelik tutumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve ailelerin sosyoekonomik düzeyleri değişkenlerine göre incelemek, çevre bilgileri ile çevreye yönelik tutumları arasında bir ilişki olup olmadığını durumunu belirlemek ve çevre problemlerine ilişkin çözüm yolları üretebilme düzeylerini belirlemektir. Bireylerin çevre bilgilerinde, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bireylerin çevreye yönelik tutumlarında, cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bireylerin çevre bilgilerinde, ailelerin sosyoekonomik düzeylerine göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Bireylerin çevreye yönelik tutumlarında, ailelerin sosyoekonomik düzeylerine göre anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Bireylerin çevreye yönelik tutumlarının düzeylerinin olumlu bir düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin çevresel problemlere ilişkin çözüm üretebildikleri tespit edilmiştir.

Bu araştırmanın sonucu ve benzer araştırma sonuçları karşılaştırıldığında üstün zekalı danışanların çevreyle yaşadığı sosyal sorunların çevreye karşı yaşadığı uyum ve yalnızlık sorunu olduğu, akran ilişkilerinde zorluk yaşadıklarını, dışlanma, anlaşılmama ve tatminsizlik, kabul görmeme sorunları ortak paydada sonuçlandığı görülmektedir.

5.1.2. Üstün Yetenekli Danışanların Yaşadığı Duygusal Sorunlarına Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

Bu soru kapsamında psikologların üstün yetenekli danışanların yaşadığı duygusal sorunlara yönelik görüşlerine ilişkin sonuçlarına bakıldığında, psikologların %60'ı mükemmeliyetçilik, %50'si duygu durum bozuklukları, %40'ı yalnızlık ve içe kapanıklılık, %20'si değersizlik hissi, özgüven eksikliği, kendini ifade etmede zorluk görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Bu araştırmanın sonucu ve benzer araştırma ile ilgili sonuçları karşılaştırıldığında Özbay ve Taşdemir (2003)'de yapmış olduğu, üstün yetenekli bireylerde sınav kaygısının duygusallık ve kuruntu boyutları üzerinde mükemmeliyetçilik, benlik saygısı, kontrol odağı, özyeterlik ve problem çözme becerilerinin yordayıcılığını incelenmiştir. Üstün yetenekli öğrencilerde sınav kaygısının mükemmeliyetçilik tutumlarından yordanmasında sonuçlar duygusallık boyutu için problem çözme becerilerinden aceleci ve kaçınan yaklaşım, kontrol odağı, özyeterlilik inançları ve hatalara aşırı ilgi ve davranışlardan şüphe mükemmeliyetçilik boyutları için istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Kuruntu boyutu için ise problem çözme becerilerinden aceleci, kaçınan, kendine güvenli ve planlı yaklaşım, benlik saygısı, dışsal kontrol odağı, düşük özyeterlilik inançları ve hatalara aşırı ilgi, davranışlardan şüphe, ailesel eleştiri ve kişisel standartlar mükemmeliyetçilik boyutları için istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Taşçılar, vd. (2014)'de yapılan çalışmaya göre, üstün zekalı ve yetenekli bireylerin mükemmeliyetçilik düzeylerinin incelendiği çalışmada kendine yönelik mükemmeliyetçilik alt boyutu için cinsiyet değişkeni açısından bir farklılık gözlenmezken; sosyal kaynaklı alt boyutta erkeklerin kızlara oranla yüksek puanlar aldıkları bulgulanmıştır. Bununla birlikte bireylerin kendilerini ve annelerini mükemmeliyetçi olarak algılamalarının her iki alt boyutu da etkilediği tespit edilmiştir.

Dengiz ve Yılmaz (2015)'deki çalışmasına göre üstün yetenekli bireylerin algılanan sosyal destek düzeyinin, benlik saygısına etkisini incelemektedir. Araştırma sonucunda, araştırma katılımcılarının aileden algılanan sosyal destek düzeyinin benlik saygısını etkilediği, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyinin benlik saygısını etkilemediği, algılanan sosyal destek düzeyinin annenin

eğitim durumuna ve ailenin sosyo-ekonomik durumuna bağlı olarak benlik saygısını etkilediği, cinsiyete ve babanın eğitim durumuna bağlı olarak benlik saygısını etkilemediği bulunmuştur.

Bir diğer araştırmaya gore, Topçu ve Taşcılar, bu araştırmada, üstün zeka düzeyine sahip bireylerin iç-dış motivasyon düzeyleri ile benlik saygısı düzeyi cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırma sonucunda üstün zeka düzeyine sahip bireylerin iç motivasyon düzeylerinin sınıf düzeyleri arttıkça azaldığı; dış motivasyon düzeylerinin ise sınıf düzeyleri arttıkça arttığı bulunmuştur.

Bakır ve Gündoğdu (2015), üstün zekalı olan ve üstün zekalı olmayan bireylerin ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stillerinin bireylerin benlik algılarına etkisinin yapısal eğitlik modellemesiyle ortaya konmasıdır. Ayrıca bireylerin benlik algılarının bireylerin üstün zekalı olma ya da olmama durumu ile cinsiyete göre farklılaşma düzeyinin ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerinin çeşitli değişkenlere (eğitim düzeyi, bireylerinin üstün zekalı olup olmama durumu) göre farklılaşma düzeyinin olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda, üstün zekalı bireylerin benlik algılarının üstün zekalı olmayan öğrencilerden daha yüksek olduğu saptanmıştır. Üstün zekalı olan ve üstün zekalı olmayan bireylerin benlik algıları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Anne ve babanın eğitim durumları ile bireylerinin üstün zekalı olma ya da üstün zekalı olmama durumuna göre anne ve babanın benimsediği çocuk yetiştirme stilleri arasında anlamlı bir farklılık vardır. Son olarak da, üstün zekalı olan ve üstün zekalı olmayan bireylerin anne ve babaların benimsediği çocuk yetiştirme stilleri bireylerin benlik algılarını anlamlı düzeyde açıklamaktadır. İki grup ayrı ayrı incelendiğinde, üstün zekalı bireylerin ebeveynlerinin benimsediği çocuk yetiştirme stilleri bireylerin benlik algılarını anlamlı düzeyde açıklamamaktadır. Fakat üstün zekalı olmayan bireylerin ebeveynlerinin benimsediği çocuk yetiştirme stilleri bireylerin benlik algılarını anlamlı düzeyde açıklamaktadır.

Kanlı (2011)'nin yaptığı araştırmaya göre üstün ve normal zihin düzeyinde performans gösteren ergenlerin mükemmeliyetçilik, depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesini amaçlamaktadır. Bulgular zeka düzeylerinin bireylerin depresyon, mükemmeliyetçilik ve sürekli kaygı düzeylerini etkilemediğini ortaya koymuştur.

Öpengin ve Sak (2012)'de yapılan bu çalışmanın amacı doğrultusunda, üstün zeka etiketinin üstün zekalı olarak tanılanan bireylerin kendilerine ve ebeveynlerinin ve arkadaşlarının tutumlarına ilişkin algıları üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Üstün zeka ile ilgili alanyazında etiketlemenin, olumlu ve olumsuz etkileri olduğu ileri sürülmektedir. Araştırma sonuçları, üstün zeka etiketinin bireylerin kendilerine ve ebeveynlerinin ve arkadaşlarının tutumlarına ilişkin algılarında önemli bir değişikliğe neden olmadığını ortaya koymuştur. Madde bazında analiz sonuçlarında ise “Arkadaşlarım arasında kendimi yalnız hissediyorum”, “Ailem beni başka bireylerle çok fazla kıyaslıyor” ve “Arkadaşlarım zayıf yönlerim ile alay ediyorlar” algılarında anlamlı bir artış olduğu görülmektedir. Ayrıca üstün zekalı olarak tanılanan bireylerin, arkadaşlarının tutumlarına ilişkin algılarında normal öğrencilere göre daha olumsuz algıya sahip oldukları saptanmıştır.

Bu araştırmanın sonucu ve benzer araştırma sonuçları karşılaştırıldığında üstün yetenekli danışanların yaşadığı duygusal sorunlara yönelik görüşlerine ilişkin sonuçlar mükemmelliyetçilik, duygu durum bozuklukları, yalnızlık ve içe kapanıklılık, değersizlik hissi, özgüven eksikliği, kendini ifade etmede zorluk sonuçlarının benzer olduğu görülmektedir.

5.1.3. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanların Uygulama Yaklaşımlarındaki Farklılıklarına Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

Bu soru kapsamında psikologların üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanların uygulama yaklaşımlarındaki farklılıklarına yönelik görüşlerine ilişkin sonuçlarına bakıldığında, %50'si bireysel zorluk alanlarına göre, %30'u kapsamlı olması yönünde ve %20'si ise bireye uygun yaklaşımlar olduğu görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Bu sonucu destekler yada karşıt nitelikte araştırma bulgularına rastlanılmamaktadır. Araştırma sonuçlarına göre üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanların uygulama yaklaşımlarındaki farklılıklarının bireysel zorluk alanlarına göre, kapsamlı olması yönünde ve bireye uygun yaklaşımlar olduğu sonuçlarına varılmıştır. İlgili literatür incelendiğinde üstün zekalı bireylerin sahip olduğu bireysel farklılıklarından dolayı görülen sosyal ve duygusal sorunlarla da

farklı danışmanlık ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Bu farklı sorunlara uygun nitelikte yaklaşımlar uygulandığı görülmektedir.

5.1.4. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlarda Psikolog Görüşlerine göre Ne gibi Danışma Farklılıklara Yönelik Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

Bu soru kapsamında psikologların üstün yetenekli danışanlar ile üstün yetenekli olmayan danışanlarda psikolog görüşlerine göre ne gibi danışma farklılıklara yönelik görüşlerine ilişkin sonuçlarına bakıldığında, %80'i duygu durum, kaygı bozuklukları, duygu-düşüncelerine destek ve onay, %40'ı belirgin bir farkın olmadığını, %20'sinin ise yüksek farkındalık düzeyleri olduğu görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Bu sonucu destekler nitelikte ve farklı araştırma bulgularına rastlanılmamıştır. Araştırma sonuçlarına göre Üstün Yetenekli Danışanlar ile Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlardaki danışma farklılıklarının olduğu görülmüştür. Bu farklılıklar ilgili literatür incelendiği zaman destekleyici bilgilerin olduğuna varılmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda üstün zekalı bireylerin yaşadığı sorunlara bağlı olarak danışmanlık ihtiyaçları olduğu düşünülmektedir.

5.1.5. Üstün Yetenekli Danışanlar ile Danışmanlık Sürecinde Yaşanılan Zorluklara Yönelik Psikolog Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

Bu soru kapsamında psikologların üstün yetenekli danışanlar ile danışmanlık sürecinde yaşanan zorluklara yönelik görüşlerine ilişkin sonuçlarına bakıldığında, %30'u fikirlerde zorluk, %20'si yönlendirici uygun kurum bulunmaması, kontrol ve dürtü mekanizmalarının yoğun ve kontrol edilememesi görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Bu sonucu destekler yada farklı nitelikteki araştırmalara rastlanılmamıştır. İlgili literatüre bakıldığında üstün zekalı bireylerin sahip olduğu özelliklerin sonucu olan muhtemel sorunların yaşandığı görülmektedir. Bu bilgilere dayanarak üstün zekalı bireylerin sahip olduğu kişilik özelliklerinden dolayı bireysel danışmanlık sürecinde belli başlı sorunlara neden olduğu sonuçlarına varılmıştır.

5.1.6. Üstün Zekalı Bireylere Danışmanlık Sürecinde Bireyin Çevresine Yönelik İşbirliklerinde Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlara göre Psikologlar Nasıl Bir Süreç İzledikleri Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

Bu soru kapsamında psikologların üstün zekalı bireylere danışmanlık sürecinde bireyin çevresine yönelik işbirliklerinde üstün yetenekli olmayan danışanlara göre psikologlar nasıl bir süreç izlediklerine yönelik görüşlerine ilişkin sonuçlarına bakıldığında, %50'si ailelerle işbirliği, %20'si öğretmenlerle işbirliği, çevresi ile işbirliği ve işbirliği zorluğu olduğu görüşlerini ortaya koymuşlardır.

Albayrak Dengiz ve Yılmaz (2015)'in çalışmasına göre bu çalışmanın amacı üstün zekalı ve üstün yetenekli ilkökul sınıf bireylerinde algılanan sosyal destek düzeyinin, benlik saygısına etkisini incelemektir. Sonuç olarak, aileden algılanan sosyal destek düzeyinin benlik saygısını etkilediği, arkadaştan ve öğretmenden algılanan sosyal destek düzeyinin benlik saygısını etkilemediği, annenin eğitim durumunun ve ailenin sosyo ekonomik durumunun benlik saygısını etkilediği, cinsiyetin ve babanın eğitim durumunun benlik saygısını etkilemediği, öğretmenden algılanan sosyal desteğin benlik saygısını etkilemediği bulunmuştur.

Oğurlu ve Yaman (2010)'da yazın taraması olan bu çalışmada, üstün zekalı ve yetenekli bireylerin çevresiyle iletişimlerini etkileyen özellikleri araştırılmış ve bu bireylerle iletişim kurma ipuçları üzerinde durulmuştur. Bu özellikler arasında dil becerisi, empati, oyun, arkadaşlık, liderlik, ahlaki yargılama, duygusallık, benlik saygısı, mükemmeliyetçilik, aşırı duyarlılık, hayal kırıklığı ve asilik sayılabilir. Üstün zekalı ve yetenekli bireyler kabul görmediği ortamlarda dünyaya uyum sağlamak için farklı yollar seçebilir. Gruptan kendilerini soyutlama, dikkat çekme ve kabul görmek için gösterilerde bulunma veya herkes gibi görünmeye çalışma eğilimi gösterebilirler. Ailelerin, öğretmenlerin ve diğer yetişkinlerin üstün zekalı ve yetenekli bireylerin akranlarından farklı özelliklerini kabul edip ve bunları kabul ederek başarı ve sosyalleşme merdiveninde tırmanmalarında ellerinden tutabilirler.

Bu araştırmanın sonucu ve benzer araştırma sonuçlarına yada farklı sonuçlanan çalışmalara rastlanılmamıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında Üstün Zekalı Bireylere Danışmanlık Sürecinde Bireyin Çevresine Yönelik İşbirliklerinde Üstün Yetenekli Olmayan Danışanlara göre Psikologlar Nasıl Bir Süreç İzledikleri konusunda ilgili literatürle desteklenici bilgilere rastlanılmaktadır.

Danışmanlık sürecinde çevrenin desteği ve işbirliği önemlidir. Üstün zekalı bireylerin sosyal ve duygusal sorunlarına bağlı çevresel destek yani aile işbirliği, öğretmen işbirliği, çevre işbirliği ve özelliklerine bağlı işbirlik zorluklarının olduğu sonuçları ilgili literatür ile desteklenebilmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular ve varılan sonuçlara dayalı olarak geliştirilen öneriler:

- Üstün yetenekli bireylerin sosyal ve duygusal sorunlarına yönelik bireyin sahip olduğu sosyal çevresine yani öğretmenlere, ailelere görülen sorunlar bağlamında bilgilendirici seminerler verilmelidir.
- Yine aynı şekilde ailelerin bilinçlendirilmesi ile ilgili gerek okul idareleri gerekse sınıf öğretmenleri uzmanlar aracılığıyla velilere çeşitli bilgilendirme seminerleri veya toplantılar düzenlenmelidir.
- Üstün yetenekli bireylerin ailelerine üstün yeteneklilik ile ilgili bilgi verilerek, bu süreçte danışmanlık almaları gerektiği konusunda bilgilendirmeler yapılmalıdır.
- Üstün yetenekli/zekalı tanısı konulduktan sonra aile ve çocuğa yönlendirme yapılabilecek yurt dışındaki gibi bu konuda uzmanlaşmış merkezler bulunması bu konuda gerekli ihtiyaç karşılanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akarsu, F. (2004). *Üstün zihinsel yeteneklilerin eğitiminde sorunlar*, M.R. Şirin vd. (Ed.), *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler* (s. 443). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Akçamete, G. A. (2012). *Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Ankara: Kök yayıncılık.
- Ataman, A. (2011). *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş*. Ataman, A. (Ed.) Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayınları.
- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Hilgard, E.R. (1995). *Psikolojiye Giriş II.*, İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Bakır, B. ve Gündoğdu M. (2015). *Üstün zekalı olan ve üstün zekalı olmayan öğrencilerin benlik algısı ve ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stilleri üzerine bir yapısal eşitlik modellemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Baykoç, N. (2014). *Üstün akıl, zekâ, deha, yetenek, dâhiler-savantların gelişimleri ve eğitimleri*. Ankara: Vize Basın Yayınları.
- Bilgili, A. E. (2000). *Üstün yetenekli çocukların eğitimi sorunu-sosyal sorumluluk yaklaşımı*.
- Bozgeyikli, H., Doğan, H., ve Işıklar, A., (2012). Üstün yetenekli öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 28(1), 133-149.
- Çağlar, D. (2004). *Üstün zekalı çocukların özellikleri*, (Edt. M. R. Sirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili), *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çapan E. B. (2010). Öğretmen adaylarının üstün yetenekli öğrencilere ilişkin metaforik algıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(12), 140-154.

- Davaslıgil, U. (2004). *Üstün çocuklar*, Yer aldığı eser R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili (Ed.), *Üstün yetenekli çocuklar: Seçilmiş Makaleler Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları: 63, I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Yayın Dizisi.
- Deary, I. J., Strand, S., Smith, P. (2004). Intelligence and educational Achievement. *Intelligence*, 35(1), 13-21.
- Dengiz, A. N. ve Yılmaz, D. (2015). Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocuklarda algılanan sosyal destek düzeyinin benlik saygısına etkisinin incelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 177:190.
- Ersoy, Ö. ve Avcı, N. (2001). *Özel gereksinimi olan çocuklar ve eğitimleri*. Özel Eğitim. İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Gökdere, M., ve Küçük, M., (2003) *Üstün yetenekli öğrencilerin fen eğitimindeki durum: Türkiye örnekleme. Kuramda ve uygulamada Eğitim Bilimleri* 3(1), 101-124.
- Kanlı, E. (2011). Üstün zekâlı ve normal ergenlerin mükemmeliyetçilik, depresyon ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 33, 103-121.
- Kışoğlu, M., Gürbüz, H., Sülün, A., Alaş A., & Erkol, M. (2010). Çevre okuryazarlığı ve çevre okuryazarlığı ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2(3), 772-791.
- Kline, P. (1991). *Intelligence: The Psychometric View*. NY: Routledge.
- Malkoç, T. (2004). *Üstün yetenekli çocuklar ve müzik eğitimi, I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Masters, B. R. (2009). *A Study of Self-Actualization of Gifted Children in Public High School Programs*. Doctor of Theology, Holos University.
- MEB, (2010). *Bilim ve sanat merkezleri süreci (üstün yetenekli bireylerin eğitimi) iç denetim raporu*. Ankara: MEB İç Denetim Birim Başkanlığı.

- Metin, N. ve Kangal S. B. (2012). Bilim sanat merkezlerine devam eden 12–14 yaş grubu üstün yetenekli çocukların benlik algılarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37, 163.
- NAGC. (2016). *ABD’de Üstün Yetenekliler*, <http://www.nagc.org/> Erişim Tarihi:10.04.2016
- Neihart, M., Reis, S. M., Robinson, N. M., & Moon, S. M. (2002). *The social and emotional development of gifted children: What do we know?* Waco, TX: Prufrock Press, Inc.
- Oğurlu, Ü. (2010). Üstün zekâlı ve yeteneklilerde sosyal uyum ve arkadaşlık ilişkileri: literatür taraması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 90-99.
- Oğurlu, Ü. ve Yaman Y. (2010). Üstün zekâlı/yetenekli çocuklar ve iletişim. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 213-223.
- Oğurlu, Ü., Birben Y. F., Öpengin E. ve Yalın S. H. (2016). *Üstün zekâlı ergenlerde yalnızlık ve yaşam doyumu ilişkisi*. *KOSBED*, 31, 161- 184.
- Öpengin, E. ve Sak, U. (2012). Üstün zekâlı öğrencilerin bakış açısıyla üstün zekâ etiketinin öğrencilerin çeşitli algıları üzerindeki etkileri. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*, 1, 37-59.
- Özbay, Y. ve Palancı M. (2011). Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin psikososyal özellikleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 89-108.
- Palancı, M. (2004). *Üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik gerçeklik terapisi temelli okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri modeli.I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi.
- Peterson, J. S., & Ray, K. E. (2006). Bullying and the gifted: Victims, perpetrators, prevalence, and effects. *Gifted Child Quarterly*, 50, 148–168

- Renzulli, J.S. ve Reis, S.M. (1986). *The Enrichment Triad/Revolving Door Model: A Schoolwide Plan for the Development of Creative Productivity: Systems and Models for Developing Programs For the Gifted and Talented*. Derleyen: J.S. Renzulli. Connecticut 06250: Creative learning Press, Inc.
- Sak, U. (2011a). *Üstün yetenekliler eğitim programları*. Ankara: Maya Yayınları.
- Sak, U. (2011b). Prevalence of misconceptions, dogmas, and popular views about giftedness and intelligence: A case from Turkey. *High Ability Studies*, 22(2), 179-197.
- Sak, U. (2011c). Üstün yetenekliler eğitim programları modeli (üyep) ve sosyal geçerliği. *Eğitim ve Bilim*, 36, 213-229.
- Sak, U. (2014d). *Üstün zekâlılar özellikleri tanınmaları eğitimleri* (4. Baskı). Ankara: Vize yayıncılık.
- Sak, U. ve Erişti, B. (2012). Think less-talk more or talk less-think more: A comparison of gifted students engagement behaviors in regular and gifted science classrooms. *Asia-Pacific Journal of Gifted and Talented Education*, 41, 1-11.
- Şenol, S. (2006). *Çocuk ve gençlik ruh sağlığı*. Hyb Yayıncılık, Ankara.
- Topçu, S. ve Taşçılar L. Z. M. (2016). Üstün zekâli öğrencilerde motivasyon ve benlik saygısı düzeylerinin cinsiyet ve sınıf düzeyine göre incelenmesi. *Adıyaman Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 1308–9196.
- TPD, (2011). *Sağlık Meslek Yasası – Psikolog - Klinik Psikolog Tanımı, Türk Psikologlar Derneği Tanımlar Komisyonu Raporu*. İstanbul: Sağlık Meslekleri Çerçeve Yasa Tasarısı.
- Uzun, M. (2004). *Üstün veya özel yeteneklilik nedir?. I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi El Kitabı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Uzunboylu, H. (Ed.). (2015). *Üstün Zekâlılarda sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Sistem Yayıncılık.

Yıldırım, F. ve Baykara H. B. (2012). *Üstün yetenekli çocuklar ve ailelerinde duygusal ve davranışsal özellikler*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.

EKLER

EK-1: Demografik Form

1. Yaş
2. Cinsiyet
3. Mesleki kıdeminiz nedir?
4. Üstün zekalı/yetenekli kaç tane danışanınız vardır?

EK-2: Yarı Yapılandırılmış Görüş Formu

1. Üstün yetenekli danışanlarınızın çevresiyle yaşadığı sosyal sorunları nelerdir?
2. Üstün yetenekli danışanlarınızın yaşadığı duygusal sorunları nelerdir?
3. Üstün yetenekli danışanlarınız ile üstün yetenekli olmayan danışanlarınıza uygulama yaklaşımlarınızdaki farklılıklar nelerdir?
4. Üstün yetenekli danışanlarınız ile üstün yetenekli olmayan danışanlarınızda ne gibi danışma farklılıkları vardır?
5. Üstün yetenekli danışanlarınız ile danışmanlık süresinde yaşadığınız zorluklar nelerdir?
6. Üstün zekalı çocuklarla danışmanlık sürecinizde çocuğun çevresine yönelik işbirliklerinizde üstün yetenekli olmayan danışanlarınıza göre nasıl bir süreç izlemektesiniz?

EK-3: Turnitine Raporu

Turnitin Doküman Görüntüleyici - Google Chrome

Güvenli | https://turnitin.com/dv?z=1&o=033241846&u=1049620336&lang=tr&...
2017 Yüksek Lisans Tezleri USTUN ZEKALI BİREYLERİN YAŞADIK...

Originality GradeMark PeerMark

Yüksek Lisans Tezi
BİRİKA ÇOK YAKIN ZARIF BEYAN

turnitin %10
BENZER

Eşleşmeyi Gözden Geçir

1	tuzyeks.av.org.tr İnternet kaynağı	%5
2	Yakın Doğu Üniversites... Öğrenci ödevi	%5

BÖLÜM I
GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsanoğlu dünyada var olduğundan beri hem çevresindeki olaylardan etkilenmiş, hem de çeşitli faaliyetleri ile çevresini etkilemiştir (Kıroğlu, Gürbüz, Sülün, Alaj ve Erkol, 2010). Bu etkileşime bağlı olarak sosyal bir varlık olan insanın doğası gereği çevresiyle ilgili sosyal ve duygusal sorunlar yaşamayı muhtemeldir.

Toplumun, kendi kendine yetmesi, sürdürülebilir bir kalkınma yaratması için nitelikli insanların değerlendirilmesi bir zorunluluktur. Bu bağlamda sosyal ve çevresel faktörlerin pozitif rol üstlenmesi, farklı destek programları ile üstün yetenekli öğrenciler yetiştirilebilir yahut topluma kazandırılabilir (Bilgili, 2009).

Amerikan Ulusal Üstün Yetenekli Bireyler Birliği (NAGC) üstün yetenekli bireyi; birden çok alanda bir düzeyde performansı sergileyen ya da bu performansını sergileme yeteneği olan birey olarak tanımlamaktadır. Bu alanlar; genel entelektüel yetenek, özel akademik yetenek, liderlik, yaratıcılık, görsel ve uygulamalı sanatlar olarak ifade edilmektedir (NAGC, 2011).

Üstün yetenekli birey ekranlarına kıyasla birtakım gelişimsel özelliklere sahiptirler. Üstün zekalı bireylerin ebeveynlerinin raporlarına göre bu bireylerin bebeklik karakteristik özelliklerinden bazıları şunlardır; uzun dikkat süresi.

1/2

Get-Main Raporu